

Lapsen osallisuuden lisääminen Lastenliiton toiminnan sisällön suunnittelussa

Salla Viitsalo

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen osallisuuden lisääminen Lastenliiton toiminnan sisällön suunnittelussa

Salla Viitsalo
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2020

Salla Viitsalo

Lapsen osallisuuden lisääminen Lastenliiton toiminnan sisällön suunnittelussa

Vuosi 2020

Sivumäärä 59

Tämä opinnäytetyö on tuotettu Lastenliitto ry:lle. Opinnäytetyönä luodun materiaalin tarkoitus on tukea lasten osallisuutta sekä ohjaajien kehittymistä. Samalla tavoitteena oli luoda yhteneväinen linjaus toteutettavista osallisuuden menetelmistä Lastenliiton toimintaan. Opinnäytetyönä luotu menetelmämateriaali toteutettiin yhteistyössä toimijatahon henkilöstön kanssa. Materiaalissa on huomioitu Lastenliiton toimintaan osallistuneiden lasten kehitystaso sekä toimintaan vaikuttavat yleiset lainsäädännöt.

Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään 7-9-vuotiaiden lasten kehitystasoa, iltapäivätoiminnan ohjaajan pätevyyttä ja sen vaikutusta toiminnan ohjaamiseen. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään osallisuuden käsitettä yleisesti, lasten kannalta sekä osallisuuden yhteiskunnallista taustaa.

Materiaalipakettien luomisen on noussut esille Lastenliitolle tuotetun (Paavola & Poutala 2017) opinnäytetyön pohjalta. Materiaalipakettien luominen koettiin tärkeäksi ohjaajien kehittymisen ja osallisuuden toteutumisen kannalta. Materiaalipaketin luominen on alkanut laajalla tutustumisella Lastenliiton toimintaan ja toiminnan tavoitteisiin. Tämän pohjalta on kirjattu osallisuuden menetelmiä, jotka tukevat lasten osallisuuden toteutumista ja Lastenliiton toiminnan tavoitteita. Materiaalipaketteihin on valittu osallistavia menetelmiä, joita olisi mahdollista toteuttaa Lastenliiton kerho-, leiri-, sekä iltapäivätoiminnassa. Materiaalipaketti jakautuu neljään osioon, joita ovat ideointi, suunnittelu, toteutus sekä arviointi ja palaute. Näistä osioista löytyy työmenetelmiä, joilla Lastenliiton ohjaajat pystyvät tukemaan lasten koettua osallisuutta.

Luodusta materiaalipaketista on tehty palautekysely Lastenliiton henkilöstöltä. Henkilöstöön ovat kuuluneet virkailijat sekä ohjaajat. Henkilöstö on antanut palautetta luodusta materiaalista, jonka mukaan sitä on työstetty. Kaikki palaute on kysytty sekä vastaanotettu internetin välityksellä. Lopulliseen materiaaliin on oltu Lastenliitolla tyytyväisiä ja se on koettu tarpeellisesti ohjaajien perehdytystä ajatellen.

Asiasanat: Lapset, menetelmät, ohjaaja, osallisuus

Salla Viitsalo

Increase child's involvement in planning content

Year 2020

Pages

59

This thesis has been produced for the Children's Association. As a thesis, I created material to support the inclusion of children in support of the work and development of the instructors. At the same time, the aim was to establish a coherent approach to the methods of inclusion to be implemented in the activities of the Children's Union. The method material created as a thesis has been implemented in cooperation with the employees of the operators. The material takes into account the level of development of children who have participated in the activities of the Children's Union, as well as the impact of the activities, and additionally general legislation.

In the theoretical framework, I dealt with ;the level of development of children aged 7-9 years, the methods appropriate to the activities of the Children's Union, the legal act on the requirements of the training of the afternoon instructor and its impact on the direction of the activity, as well as the concept of inclusion in general, for children, and the social background of inclusion.

The need to create material packages had arisen based on the thesis produced for the Children's Union (Paavola & Poutala 2017). The creation of material packages was considered important for the development of the instructors and the realization of inclusion. Three materials have been created: club, camp, and afternoon activities. The creation of material packages is based on a wide range of familiarity with the activities of the Children's Union, the concept of inclusion and methods. Participatory methods have been selected for material packages, which could be implemented in the children's union's club, camp, and afternoon activities. Material packages are divided into four sections: ideas, design, implementation, and evaluation/feedback.

A feedback questionnaire has been made about the material package created from the Children's Union staff. The staff have included officers and directors. The staff has provided feedback on the material created and all feedback has been requested and received over the Internet

The final material has satisfied the Children's Covenant and has been perceived as necessary for the instructors' orientation.

Keywords: Children, methods, instructor, inclusion

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet.....	7
3	Kerhon-, leirin -ja iltapäivätoiminnan ohjaaja.....	8
4	#kivaa yhdessä.....	9
4.1	#kivaayhdessä-kerhotoiminta.....	10
4.2	#kivaayhdessä -kesäleirit.....	11
4.3	#kivaayhdessä-iltapäivätoiminta.....	12
5	Osallisuuden käsite ja merkitys.....	13
5.1	Historia lasten oikeuksista Suomessa.....	15
5.2	Osallisuuden yhteiskunnallinen tausta.....	16
6	Lapsen kehitys ja osallisuuden merkitys.....	18
7	Osallisuus osana organisaation toimintaa.....	21
7.1	Osallisuuden polku.....	21
7.2	Osallisuus Lastenliitolla.....	24
7.3	Lastenliiton osallisuuden portaat.....	25
7.4	Osallisuus #kivaayhdessä -konseptissa.....	25
7.5	Lasten palautekysely.....	27
8	Materiaalipaketin toteutus.....	28
8.1	Suunnitteluvaihe.....	28
8.2	Materiaalipaketin laatiminen.....	29
8.3	Toteutusvaihe.....	29
8.4	Arviointi.....	30
8.5	Lopullinen materiaalipaketti.....	32
9	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	32
10	Yhteenveto.....	33
	Kuviot.....	37
	Liitteet.....	38

1 Johdanto

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta Lastenliiton toiminnan sisällön suunnittelussa. Opinnäytetyö on tuotettu Lastenliitto ry:lle.

Lastenliitto ry on lapsi -ja varhaisnuorisojärjestö. Lastenliitto järjestää monipuolista ja laadukasta matalankynnyksen harrastustoimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Toimintamuotoja ovat mm. kerhot, leirit, koulutukset, tapahtumat ja iltapäivätoiminta. Lastenliitto järjestää toimintaa laajasti Suomessa, yhteensä kymmenellä alueella. Näitä alueita ovat Espoo, Häme, Helsinki, Järvi-suomi, Pirkanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta, Varsinais-suomi, Uusimaa ja Vantaa.

Kehittämistyön lähtökohtana toimii Lastenliitolle tuotettu opinnäytetyö osallisuuden kehittämisen kohteista. Paavola ja Poutala (2017) ovat tuoneet esille Lastenliiton kehittämisen kohteina ohjaajien osaamisen vahvistamista koulutuksien avulla sekä uudistuksia toiminnan suunnitteluun, jotta lapset olisivat mukana suunnittelussa. Kehittämisen näkökulmasta tuotetaan lasten osallisuutta tukevista menetelmistä materiaalin Lastenliiton ohjaajille sekä animaation Lastenliiton #kivaayhdessä-konseptista. Tavoitteenani on kirjoittaa kattava materiaali osallisuuden menetelmistä ja käytöstä ohjaajien tueksi. Tarkoituksena on tukea ja kehittää Lastenliiton #kivaayhdessä - toiminnan ohjaajia toiminnan suunnittelussa sekä sen myötä edistää lasten osallisuuden mahdollistamista.

Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteena on osallisuuden edistäminen (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019b). Lapsen osallisuutta pidetään lapsen kehityksen kannalta lähes yhtä tärkeinä kuin hyvinvointia ja terveyttä (Pajulampi 2014). Osallisuudella pyritään edistämään terveydellistä tasa-arvoa ja sen nähdään ehkäisevän syrjäytymistä (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2020; Era 2013, 12).

Osallisuuden menetelmä-materiaali sekä animaatio ovat Lastenliiton käytössä ja näiden avulla pyritään edistämään Lastenliiton toimintaan osallistuneiden lasten osallisuuden toteutumista, ohjaajien tasalaatuaista suunnittelua ja kehittymistä, sekä toiminnan markkinointia. Osallisuuden lisääminen on yksi Lastenliiton tärkeimmistä tavoitteista. Lastenliiton tavoitteena on markkinoida toimintaa osallisuuden avulla. Työ pohjautuu Lastenliitto ry:n toimintaperiaatteisiin, arvoihin ja perusopetuslain aamu -ja iltapäivätoiminnan perusteisiin, sekä aikaisempiin Lastenliitolle tehtyihin opinnäytetöiden tuloksiin.

Teoreettisessa viitekehyksessä käsittelen osallisuuden merkitystä sekä osallisuuden vaikutusta lasten kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi käsittelen osallisuuden yhteiskunnallista taustaa ja historiaa sekä organisaation vaikutusta osallisuuden toteutumiseen.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija luo tuotteen, joka voi olla esimerkiksi perehdyttämiskansio, malli, esite tai opas (Salonen 2013, 5-6). Tavoitteenani on saada palautetta tekevästäni perehdytysoppaan osiosta ja sen laadusta toimeksiantajalta, jonka pohjalta arvioin omaa onnistumistani työssä. Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää käytännön toteutuksen lisäksi teoriakokonaisuuden (Vilkkä & Airaksinen 2003, 40-42).

2 Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet

Vuonna 2017 Lastenliitolle teetetyssä (Paavola & Poutala 2017) opinnäytetyössä Lasten ja nuorten osallisuus Kansallisen Lastenliiton toiminnassa tuodaan ilmi kehitysehdotuksia, jotka vastaisivat sen hetken epäkohtiin. Kehitysehdotukset koskevat osallisuutta, sen lisäämistä ja kehittämistä toiminnassa.

Keskeisimpiä tutkimustuloksia osallisuuden kehittämiseksi Lastenliiton toiminnassa (2017) olivat osallisuuden tietoisuuden lisääminen ja ohjaajien osaamisen vahvistaminen esimerkiksi koulutuksien avulla. Lisäksi kehitysehdotuksina olivat yhtenäinen linjaus, toimintamallit ja tavoitteet osallisuuden lisäämiseksi. Toimintaan toivottiin uudistuksia toiminnan suunnitteluun, jotta lapset olisivat mukana suunnittelemassa. Myös osallisuuden merkityksen korostaminen sekä aikuisen ja lapsen väliseen luottamukseen vahvistaminen ja ohjaajien inspiroiminen koettiin tärkeäksi. Viimeinen kehitysehdotus oli osallisuus- paketti, joka sisältäisi vinkkejä toimintaan ja laatukriteerejä. Tämän opinnäytetyön pohjalta Lastenliitto lähti kehittämään osallistavaa toimintaa lapsille. (Paavola & Poutala 2017.)

Osallistavan toiminnan lisäksi Lastenliitolla mietittiin heille sopivaa Hashtag-tunnusta. Hashtag-tunnuksen avulla pyrittiin lisäämään näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa. Hashtag-tunnus sai työntekijöiden aloitteesta nimekseen #kivaayhdessä. Vasta tämän jälkeen Lastenliitolle on luotu yhtenäinen konsepti, jonka nimeksi on päätetty antaa hashtag- tunnuksen mukaan #kivaayhdessä. Lastenliiton työntekijät ovat pohtineet, että tässä konseptissa lapset voisivat päättää toiminnan sisällön, jolloin #kivaayhdessä -toiminnasta on luotu lapsia osallistava konsepti. Konseptin kehittäminen ei ole ollut tarkasti ja tiedostettavasti harkittua, vaan se on kehittynyt jatkuvasti. Kehittämiseen on osallistunut valtakunnallisesti useita eri Lastenliiton työntekijöitä, eli se on jo itsessään osallistanut Lastenliitossa monella eri tasolla.

Osallistavan toiminnan kehittämistä on jatkettu opinnäytetöiden avulla. Ristell ja Viitajylhä (2019) tuottivat Lastenliitolle opinnäytetyön Päämääränä osallisuus. Opinnäytetyössä työstettiin osallisuusmateriaali Lastenliiton ohjaajille. Lastenliitto on tyytyväinen tietopohjaiseen materiaaliin osallisuudesta, mutta sen käytännön toteutuksesta ei ole riittävän kattavaa mallia. Opinnäytetyöni on jatko-osa Ristell ja Viitajylhän osallisuusmateriaaliin. #kivaayhdessä -konsepti toimii käytännön toteutuksen mallina.

Perustan työni vuonna 2017 (Paavola & Poutala) annettuun kehitysehdotuksiin. Näistä keskeisimpinä työni kannalta ovat yhtenäiset toimintamallit ja tavoitteet Lastenliitolle osallisuuden lisäämiseksi sekä ohjaajien osaamisen kehittäminen ja uudistukset toiminnan suunnitteluun, jotta lapset olisivat mukana suunnittelussa sekä osallisuuden merkityksen korostaminen.

3 Kerhon-, leirin -ja iltapäivätoiminnan ohjaaja

Kehittämistyön yhtenä tavoitteena on ohjaajien osaamisen kehittäminen. Lastenliiton toiminnassa kerhon-, leirin- ja iltapäivätoiminnan ohjaajina toimii usein samat ohjaajat. Pääsääntöisesti toimintaan palkataan iltapäivätoiminnan ohjaajia, jotka lisätöikseen ohjaavat kerhoja sekä kesäisin järjestettäviä leirejä.

Valtionneuvoksen päätöksen (115/2004) mukaisesti aamu -ja iltapäivätoiminnan ohjaajan kelpoisuus on henkilöllä, joka on suorittanut tehtävään soveltuvan koulutuksen, kuten korkea-koulututkinnon, opistoasteen tutkinnon, ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot. Kelpoisuus on myös tehtävään ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon suorittaneilla sekä henkilöllä, joilla on koulutuksen yhteydessä hankittu tai kokemuksella osoitettu taito työskennellä lapsiryhmän ohjaajana. Valtionneuvoksen asetuksessa (9 a §) määrätään, että valitulla henkilöllä tulee olla riittävä taito toimia lapsiryhmän ohjaajana kokemuksen tai koulutuksen kautta. Valtionneuvoksen päätöksen (115/2004) perustella ohjaajana voi työskennellä henkilö, jolla on riittävä taito toimia lapsiryhmän ohjaajana. Tämä ei ole velvoita työntekijälle soveltuvaa koulutusta lapsiryhmän ohjaamisesta. Kouluttamattomalle ohjaajalle osallisuuden käsite on usein vieras tai ohjaajalla ei ole tietoa, kuinka sitä hyödyntää.

Osallisuuden menetelmäateriaali on tuotettu ohjaajien tueksi. Laadukkaan osallistavan toiminnan kehittäminen on noussut esille Paavolan ja Poutalan (2017) pohjalta. Muun muassa toiminnan suunnitteluun ja ohjaajien perehdytykseen on toivottu apua. Osallisuuden menetelmäpaketin tavoitteena on tuottaa ohjaajille tietoa ja sen myötä taitoa, kuinka lasten osallisuus huomioidaan toiminnassa ja millaisilla menetelmillä tämä mahdollistetaan. Osallisuuden tukeminen edellyttää työntekijöiltä kykyä tehdä lasten kanssa yhteistyötä sekä kuunnella ja ottaa heidän mielipiteensä huomioon.

#kivaayhdessä- toimintaan ei ole olemassa olevaa perehdytysopasta. Kerho-, leiri- ja iltapäivätoiminnan perehdytysopaat ovat Lastenliiton käytössä, mutta niistä ei löydy kattavaa tietoa #kivaayhdessä -toiminnan tavoitteista. Ohjaajien perehdytys #kivaayhdessä-toimintaan tapahtuu suullisesti esimiehen tai toiminnan järjestäjän kanssa. Suullisen perehdytyksen avulla on mahdoton taata ohjaajille tasalaatuista perehdytystä usealla eri paikkakunnalla. Ny-

käsen (Työterveyslaitos) mukaan merkitys perehdytyksen tärkeydestä korostuu nuorilla työntekijöillä sekä työntekijöillä, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta työelämästä. Esimies vastaa käytännössä uuden työntekijän perehdytyksestä. Perehdyttämiseen voi osallistua muutkin henkilöt, kuten työntekijät (Nykänen, Työterveyslaitos). Nykäsen kirjoittamassa artikkelissa tuodaan esiin perehdyttäjän muistilistaa. Artikkelin mukaan tärkeää työntekijän perehdyttämisessä on tuoda ilmi työpaikan toiminta ja tavoitteet sekä työntekijän tehtävät ja työn tavoitteet.

4 #kivaa yhdessä

#kivaayhdessä -toiminta on saanut alkunsa Lastenliiton työntekijöiden toiminnan kehittämistyönä. Lastenliiton työntekijät ovat aluksi pohtineet Lastenliitolle sopivaa Hashtag-tunnusta. Hashtag-tunnukseksi on päätetty #kivaayhdessä. Tämän jälkeen Lastenliiton työntekijöiden kehittämistyönä on suunniteltu konseptia, jossa lapset pääsisivät vaikuttamaan sekä suunnittelemaan toiminnan sisällön. Tavoitteena on ollut luoda konsepti, jossa lasten osallisuus olisi merkittävää. Hashtag-tunnus #kivaayhdessä on päätetty olevan myös konseptin nimi.

#kivaayhdessä -toiminta on yli 7-vuotiaille suunnattua lasten osallisuuteen keskittyvää kerho- ja päiväleiritoimintaa tai #kivaayhdessä -toimintahetkiä, joita järjestetään iltapäivätoiminnassa. #kivaayhdessä-toiminta on erilaisilla lasten osallisuutta lisäävillä tavoilla ja menetelmillä toteutettava konsepti, jota voidaan toteuttaa kokonaisuutena sellaisenaan tai pienemmässä mittakaavassa siten, että siitä voi ottaa elementtejä osaksi muuta toimintaa toimintatuokioiden muodossa. Toimintatuokioita voidaan toteuttaa osana muuta toimintaa esimerkiksi tapahtumissa, tempauksissa tai iltapäivätoiminnassa. #kivaayhdessä -toiminnan tavoitteena on lisätä lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta mm. antamalla mahdollisuus toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen, itsensä toteuttamiseen ja vaikuttamiseen. Lastenliitto pyrkii tukemaan lasten omia ideoita ja hankkeita kaikessa toiminnassa resurssien puitteissa. #kivaayhdessä -konsepti tuo uudella kokonaisvaltaisella tavalla käytäntöön nämä arvopohjaan perustuvat tavoitteet. Lastenliiton arvoja ovat oman elämän hallinta, erilaisuuden hyväksyminen sekä vastuuntuntoisuus. Lastenliiton arvot pitävät sisällään terveet elämäntavat, vahvan itsetunnon, luovuuden, hyvän käytöksen, aktiivisen kansalaisuuden, osallisuuden, suvaitsevaisuuden, kansainvälisen vastuun, kestävän kehityksen sekä vastuun ihmisen koko elinkaaresta. (Lastenliitto.)

Toimintaan on suunniteltu valmiit teemat. Lastenliiton #kivaayhdessä -teemoja on yhteensä 13. Niitä ovat: Takapihaturisti, Keittiöapureiden herkutteluhetki, Teatterikärpäsen purema, Taikaa ja taiteilua, Nokkelat salapoliisit, Hulluttelevan tieteen tekijän testiryhmä, Liikkuvat lajitestaajat, Hemmotteluhetkinen, Sarjisiralli, Kauniita unia! - Unisiepparin teko, Sananikkarit, Perinneleikit, Minimaailmat kenkälaatikossa.

Näihin teemoihin sopivia aktiviteetteja on koottu #kivaayhdessä -toiminnan ideakansioon. Ideakansion tarkoituksena on edistää laadukasta toimintaa sekä auttaa ohjaajia sekä lapsia toiminnan sisällön suunnittelussa. Ideakansiosta on helppo katsoa esimerkiksi luontoteemaan sopivia leikkejä ja askarteluja. Tällä myös pyritään siihen, että usealla eri paikkakunnalla leirin sisältö ja laatu olisivat tasalaatuisempia keskenään.

Lastenliiton #kivaayhdessä toimintaa on järjestetty vuodesta 2018. Konsepti on suhteellisen uusi. Lastenliitto pyrkii markkinoimaan toimintaa sosiaalisen median sekä mainosten avulla. Konsepti on lähtenyt sujuvasti toimimaan ja saanut vakiintuvan paikan osana Lastenliiton toimintaa. Markkinoinnin tukemiseksi tuotin Lastenliitolle markkinointivideon. Markkinointivideon tarkoituksena on innostaa lapsia osallistumaan #kivaayhdessä -kesäleireille. Etenkin pienillä paikkakunnilla on havaittavissa kilpailua kesäleirijärjestäjien kesken. Lastenliiton päätoimintamuotona on leirit ja kerhot. Leiritoiminnan markkinointi sekä toiminnan kannattavuus on tärkeää yhdistyksen kannalta. Toiminnan kannattavuuteen vaikuttaa leiritoimintaan osallistuneiden määrä. Tästä syystä Lastenliitolla koetaan tärkeäksi mainostaa leiritoimintaa. Tuotin #kivaayhdessä -konseptista animaation, jonka tarkoituksena on innostaa lapsia osallistumaan toimintaa. Animaatio on lapsille suunnattu ja tämä on huomioitu animaation ulkoasussa sekä teksteissä. Tarkoituksena on, että Lastenliitto saa ideoita animaation tuottamiseen sekä mahdolliseen sisältöön. Animaatio ei ole merkittävä osa tätä opinnäytetyötä.

Videoiden käyttö markkinoinnin välineenä on vuosikymmenien ajan ollut lähinnä isojen yritysten markkinointikeino. Syynä tähän on ollut videoiden tuottamisesta aiheutuneet kustannukset. Teknologian kehitys on mahdollistanut pienempienkin yritysten sekä organisaatioiden markkinoinnin videoiden avulla. Tällä hetkellä kuka tahansa pystyy luomaan yritykselleen markkinointivideon. Videoiden näkyvyys on lisääntynyt sosiaalisen median kasvun yhteydessä. Videoiden jakaminen esimerkiksi YouTube -kanavalle on täysin ilmaista. Markkinointivideon kuvaaminen on mahdollista esimerkiksi matkapuhelimelle. Kuitenkin tosiasia on, että matkapuhelimella ei välttämättä saa aikaan laadukasta markkinointivideota. (Juslén 2011, 121.) Tästä syystä luomani animaatio ei ole valmis käytettäväksi sellaisenaan. Animaatio on luotu Animaker -ilmaisohjelmalla.

4.1 #kivaayhdessä-kerhotoiminta

Lastenliiton #kivaayhdessä -kerho tarjoaa lapsille ja nuorille matalan kynnyksen harrastetoimintaa. Matalan kynnyksen toiminnan järjestämisessä on huomioituna muun muassa kerhojen hinta. Lisäksi toiminnan tavoitteena on järjestää laadukasta vapaa-ajan viettoa. Kerhoon osallistuminen ei velvoita kilpailuun, vaan sillä pyritään hauskanpitoon turvallisessa ympäristössä lasten kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Toimintaan osallistujalla on mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia taitoja sekä verkostoitua.

Matalan kynnyksen toiminta on tarpeellinen osa sosiaalista osallisuutta. Sen avulla pyritään saavuttamaan asiakkaat, jotka mahdollisesti jäisivät palveluiden ulkopuolelle syystä tai toisesta. Etenkin huono-osaisten parissa matalan kynnyksen toiminnalla pyritään edistämään sosiaalista osallisuutta. Toiminnan tavoitteena on, että palveluihin hakeutumisen kynnys olisi mahdollisimman alhainen. (Leemann & Hämäläinen 2015.)

#kivaayhdessä on kerho, jossa huomio kiinnittyy erityisesti lasten vaikutusvaltaan ja kerhon lukukausisuunnitelmassa otetaan huomioon lapsen omat toiveet aktiviteeteista (Lastenliitto).

Kerhon tulee sisältää laadukasta toimintaa, joka saa motivoitua lapset sekä sitoutumaan aktiiviseen tekemiseen. Kun ohjauksessa seurataan laatua ja toiminta on sellaista, jossa ei erotella harrastajia, lasten ja nuorten kiinnostus säilyy. Laadun kannalta on tärkeää, että monipuolisuus sekä yksilölliset tarpeet on huomioitu suunnittelussa. Monipuolisuutta on sekä kerhon sisällön monipuolisuus, että monipuoliset työtavat. Näin lapset ja nuoret voivat löytää kerhovalikoimasta mieleisensä. Kehityksen kannalta toiminnan tulisi olla laaja-alaista, pitkäjänteistä sekä monipuolista. (Kenttälä, 91-100.)

Lapsen ilmoittautuessa kerhoon, hän pääsee kertomaan toiveensa kerhon sisällöstä ja aktiviteeteista. Ilmoittautumisen yhteydessä esitellään Lastenliiton #kivaayhdessä-teemoja. Teemat yhdistyksen järjestämiin kerhoihin valitaan resurssien puitteissa. Tässä on huomioitu esimerkiksi toiminnan järjestämisen sijainti ja sen mahdollistamat aktiviteetit.

Lastenliiton toimisto lähettää tiedot lapsista sekä heidän toiveistaan kerho-ohjaajille. Kerho-toiminnan ensimmäisellä kerralla ohjaajat esittelevät lapsille heidän suosiossaan olleet #kivaayhdessä -teemat. Lapset pääsevät yhdessä ohjaajien kanssa suunnittelemaan kerhon teemoihin sisällön. Avuksi suunnitteluun on luotu ideakansio, joka sisältää teemoihin sopivia aktiviteetteja. #kivaayhdessä -kerhoon on luotu suunnittelupohja.

4.2 #kivaayhdessä -leiritoiminta

”Jokainen teema on ainutlaatuinen, sillä niin ovat lapsetkin. Leiriviikon ohjelma suunnitellaan leirin ensimmäisenä päivänä, yhdessä lasten kanssa” (Lastenliitto).

Lastenliiton #kivaayhdessä- kesäleiritoiminnan tarkoituksena on mahdollistaa lapsille heidän oman kiinnostuksensa mukaista ohjelmaa. Tavoitteena on, että lapsi pystyy vaikuttamaan toiminnan sisältöön ja tuntemaan näin osallisuutta. Osallisuuden kokemiseen kuuluu tunne mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua (Harju 2014). #kivaayhdessä tekemisen on tarkoitus olla kivaa ja rentoa yhdessä tekemistä. Lastenliiton #kivaayhdessä-leirejä järjestetään pääsääntöisesti kesällä. Leirit ovat päiväleirejä, jotka alkavat kello 9 ja päättyvät kello 15. Leirien tavan-

omainen kesto on viisi päivää. Yhden päivän ohjelmaan on suunniteltu kolme yhteistä ohjattua toimintahetkeä, lounas sekä välipala. Ensimmäiset #kivaayhdessä -leirit järjestettiin vuonna 2019.

Leirille ilmoittautuessa lapsi saa kertoa omat kiinnostuksen kohteensa luetelluista #kivaayhdessä -teemoista. Tiedot lapsia kiinnostavista teemoista ilmoitetaan leirin ohjaajille. Ensimmäisenä leiripäivänä lapset pääsevät suunnittelemaan leirin sisällön yhdessä ohjaajien kanssa. #kivaayhdessä -leirille on luotu suunnittelupohja.

Lastenliiton toiveena on, että #kivaayhdessä -kesäleireihin löytyisi materiaalipohjainen perehdytysopas kesäleiristä sekä osallisuuden menetelmistä ohjaajille. Tämän avulla tavoitellaan kesäleirin tasalaatuisuutta paikkakunnasta riippumatta. Toimintaan perehdyttäminen pelkän keskustelun avulla saattaa tuottaa ohjaajille erilaisia käsityksiä leirin tavoitteista. Tärkeää työntekijän perehdyttämisessä on tuoda ilmi työpaikan toiminta ja tavoitteet sekä työntekijän tehtävät ja työn tavoitteet (Nykänen, Työterveyslaitos).

4.3 #kivaayhdessä-iltapäivätoiminta

Opetushallituksen aamu -ja iltapäivätoiminnan mukaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tarkoituksena on järjestää virikkeellistä toimintaa koululaisille ennen koulupäivää ja sen jälkeen. Sen tavoitteena on tukea koulun ja kodin kasvatustyötä, tukea lapsen tunne-elämänkehitystä sekä eettistä kasvua, edistää tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja edistää hyvinvointia, lisätä osallisuutta ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä, tarjota mahdollisuus osallistua monipuoliseen ja virikkeelliseen toimintaan sekä mahdollistaa lepo rauhallisessa ympäristössä. (Opetushallitus.)

Perusopetuslain mukainen aamu -ja iltapäivätoiminta on pääsääntöisesti tarkoitettu 1. ja 2. vuosiluokan oppilaille. Toimintaan voi osallistua myös muiden vuosiluokkien erityisopetukseen otetut tai siirretyt oppilaat. Perusopetuslaissa 48 b § (19.12.2003/1136) todetaan, että toiminnan järjestämisestä vastaa kunta. Kunta voi järjestää toimintaa itse tai se voi hankkia palvelut esimerkiksi järjestöltä tai yhdistykseltä.

Aamu - ja iltapäivätoiminta tulee perustua Perusopetuksen aamu - ja iltapäivätoiminnan perusteisiin (2011). Lakisääteisen iltapäivätoiminnan toteuttamista ohjaavat valtakunnalliset koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet sekä kunnan tai kaupungin oma iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Lastenliiton toimintasuunnitelmia laadittaessa otetaan huomioon Opetushallituksen Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden ja perusopetuksen aamu -ja iltapäivätoimintasuunnitelman lisäksi lasten ja vanhempien toiveita sekä ohjaajien ammatillisia vahvuuksia.

Lastenliiton iltapäivätoimintaan kuuluu monipuolista ohjattua toimintaa. Ohjattu toimintahetki on nimeltään #kivaayhdessä. Päivittäin iltapäivätoiminnassa järjestetään lapsille ohjattua ja suunniteltua toimintaa. Ohjattu #kivaayhdessä-toiminta jakaantuu iltapäivätoiminnassa päiväteemoihin. Päiväteemoja ovat liikuntaleikit, kädentaidot, ohjatut ulkoleikit, toivepäivä sekä lelopäivä. Joka viikko iltapäivätoiminnassa lapset pääsevät toivomaan sisällön #kivaayhdessä -toimintahetkeen. Toimintahetket ovat monipuolista ja suunnittelua tukevat erilaiset viikkoteemat, joiden pohjalle ohjaajat ovat toimintaa suunnitelleet ja toteuttaneet. Viikkoteemat ovat toimineet vuosikalenteriin suunniteltuina kokonaisuuksina, joissa tiedolliset (esim. keskusteluhetket) ja taidolliset osiot (mm. liikunta, kädentaidot) ovat muodostaneet yhdessä ehyen kokonaisuuden viikkoon. Erilaisia tiedollisia ja taidollisia aihepiirejä käsitellään toiminnassa monipuolisesti leikkien ja pelien varjolla kuten liikenneviikko (liikennekasvatus), mediaviikko (mediakasvatus), perinneviikko (kulttuuri- ja perinteet) avaruusviikko jne. Lisäksi viikkoteemoissa on huomioitu kansainväliset tapahtumaviikot, kuten eläinten viikko ja lapsen oikeuksien viikko.

Ohjaajille on työstetty ideapankki ohjatun toiminnan suunnitteluun, mutta tämän opinnäytetyön pohjalta tavoitteenani on kehittää toimintaan niin, että lasten toiveet olisivat toiminnan suunnittelun lähtökohta. Tätä varten luon iltapäivätoiminnan ohjaajien perehdytysoppaaseen osion #kivaayhdessä -toiminnasta. Perehdytysopas käydään ohjaajien kanssa läpi perehdytyspäivillä ennen iltapäivätoiminnan kauden alkua. Lisäksi toimintaan on tehty uusi suunnittelu-pohja, jota täytetään yhdessä lasten kanssa.

5 Osallisuuden käsite ja merkitys

Osallisuus on usealle suomalaiselle vieras käsite. Usein kuulee puhuttavan osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Tästä syystä tuon esille käsitteen osallisuus, sekä sen näkyvyyden yhteiskunnallisella tasolla. Osallisuuteen liitetään useita eri käsitteitä. Osallisuus voi olla liittymistä, kuulumista, suhteissa olemista, yhteisyyttä, mukaan ottamista, osallistumista ja vaikuttamista.

Osallisuus ilmenee yksilötasolla koettuina kokemuksina. Kokemus syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa ryhmään tai yhteisöön, joka on merkityksellinen itselle. Yhteisön sisäinen osallisuus syntyy luottamuksena, arvostuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössään. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2019c.) Harjun (2014) artikkelissa osallisuutta kuvataan kahdella eri tavalla. Osallisuus voi tarkoittaa kuulumisen ja mukanaolon tunnetta. Ihminen voi kokea osallisuutta esimerkiksi työn ja harrastuksen kautta. Osallisuuden kokemiseen kuuluu tunne mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua. Suurin osa suomalaisista kokee osallisuutta näiden esimerkkien kautta. Henkilöt, jotka eivät koe osallisuutta ovat usein työttömiä ja syr-

jäytyneitä. Tähän liittyy olo ulkopuolisena olemisesta. Harju (2014) nostaa esiin ihmisen sosiaalisen tarpeen kuulua osaksi jotakin ryhmää. Artikkelin mukaan, se on yksi hyvän elämän perusedellytyksistä. Osallisuus nähdään ehkäisevän syrjäytymistä. Osallisuus yhteiskunnassa jaetaan kolmeen osa-alueeseen, joita ovat riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, yhteisöön kuuluminen sekä toimijuus. Yksilötasoisesti hyvinvointi vaatii näiden kaikkien osa-alueiden tasa-painoa. Nähdään myös, että jonkin osa-alueen vajuus tarkoittaa osallisuuden vähentymistä. Osallisuudella pyritään edistämään terveydellistä tasa-arvoa (Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos 2020).

Osallisuus rakentuu erilaisista osista. Osien merkitykset lapselle voivat vaihdella ja niiden vaihtuvuus vaikuttaa lapsen koettuun osallisuuteen. Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos (2019a) on määritellyt lapsen osallisuuden osiksi seuraavat:

1. Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä. Lapsella tulee olla oikeus valita, osallistuuko toimintaan ja oikeus olla osallistumatta. Osallistumisesta kieltäytyminen tulee olla mahdollista ja se voi olla osa osallisuutta.
2. Mahdollisuus tietoon. Lapsella tulee antaa mahdollisuus saada riittävästi tietoa tilanteesta, siihen liittyvistä tahoista, prosessista, omasta roolista tilanteessa sekä omista oikeuksistaan.
3. Vaikuttaminen prosessiin. Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. Vaikuttamisen paikkoja ovat esimerkiksi pohtiminen, mitä tietyssä palaverissa käsitellään ja ketkä palaveriin osallistuu. Lisäksi lapsella on oikeus vaikuttaa siihen, miten ja millä tavoin asioita käsitellään.
4. Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan omalla tavallaan ja äänellään.
5. Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun. Lapsella on oikeus saada tukea omien mielipiteiden ilmaisuun. Tukeminen voi olla rohkaisemista ja kannustamista. Se voi myös olla konkreettisia apuvälineitä ja keinoja kommunikaation apuna.
6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Lapsella on mahdollisuus tehdä päätöksiä omaan elämään liittyen. Lapsen ikä ja kehitys voi määrittellä lapsen päätöksiensä suuruutta.

Lasten toimijuuden painottaminen sekä heidän osallisuutensa mahdollistaminen on ollut jatkuvasti ylenevä kiinnostuksen kohde. Tutkimuksien ja kokeilujen avulla on pyritty kasvattamaan ymmärrystä siitä, miten lapset tulevat kuulluksi ja voivat olla aktiivisesti vaikuttamassa omaan lapsuuteensa. (Turja 2010.) Piironen (2007) mukaan osallistavan toiminnan tarkoituksena ei ole kasvattaa ”pikkuaikuisia”, vaan korostaa lapsille lapsuuden arvostusta sekä otettava huomioon erilaiset tavat osallistua. Lasten osallisuus ei tarkoita vastuun siirtämistä lapsille. Aikuisen tehtävä on huomioida turvallisuus ja rajat. Iän ja kehitystason pohjalta aikuinen arvioi, millaiseen vastuuseen lapsi pystyy. Osallistavan toiminnan tavoitteena on myös

tehdä lapselle ymmärrettäväksi, että asiat ei vain tapahdu, vaan jonkun täytyy tehdä päätöksiä niiden eteen. (Piironen 2017). Lasten ja aikuisten osallisuus on yhteiskunnallisesti yhtä merkittävää.

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitoksen tutkielmassa (2017, 23) todetaan, että osallisuus voidaan tulkita ja hahmottaa ääriviivoiltaan aaltoilevina, sisäkkäisinä kehinä. Nämä kehät muodostavat kolmesta eri ääriviivoista. Yksi ääriviiva käsittelee osallisuutta omassa elämässä. Toinen ääriviiva osallisuudesta vaikuttamisprosesseihin lähipiirissä, elinympäristössä, palveluissa ja yhteiskunnassa. Kolmas ja viimeinen käsittelee paikallista osallisuutta, jossa pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin sekä arvokkuutta lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Tutkielman (Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos 2017, 23) pohjalta voidaan tulkita, että osallisuus on aaltoilevaa ja sen kokeminen vaihtelevaa. Hetkittäin voimakasta ja hetkittäin sitä ei koeta niin vahvana. Myös osallisuuden osa-alueiden vaikuttavuus vaihtelee. Hetkittäin lapsi voi koeta pystyvänsä vaikuttamaan asioihin täysin, kun taas seuraavassa hetkessä hän voi kokea, ettei hänellä ole päätäntävaltaa lainkaan.

5.1 Historia lasten oikeuksista Suomessa

Lapsia koskevan oikeudellisen tarkastelun historia Suomessa ulottuu kauas. Jo vuonna 1734 lakiin sisältyi joitakin lasta koskevia säädöksiä. Tuolloin ne koskivat lähinnä perintöön ja elätukseen oikeutettujen henkilöiden asemaa. Ensisijaisena lainsäätäjän kiinnostuksen kohteena ei kuitenkaan ollut lapsi henkilönä. Ennen vuotta 1900 lainkirjallisuudessa ei juuri käsitelty lapsen asemaa. Lapsia koskeva lainsäädäntö alkoi syntyä sodan jälkeen. Ensimmäisen ”lapsioikeudellisen” kommentaariteoksen vuoden 1925 ottolapsista kirjoitti Alarik Hemberg. (Pajulammi 2014.)

Ilmari Melanderin tutkimus Lapsen huollosta oli ensimmäinen suomalaista lapsioikeutta koskeva perustutkimus. Vuonna 1939 tuotetussa perustutkimuksessa käsitellään sekä julkisioikeutta että yksityisioikeutta, sekä säännöksiä pyritään järjestelmällistämään osaksi lapsioikeutta. Matti Mikkolan tuottama teos (1972) Avioton lapsi osaltaan vaikutti siihen, että lapsilainsäädäntöä ryhdyttiin uudistamaan perusteellisesti. Tähän nähdään vaikuttavan teoksen yhteiskuntakriittisyys. (Pajulammi 2014.)

Pajulammi (2014) kirjoittaa, että nykyisen perheoikeuden vaikutuksesta lapsioikeus on kehittynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Perheoikeus on kehittynyt yksilön oikeusasemaa korostavaan suuntaan. Myös lapsia koskeva lainsäädäntö on karttunut. Vuonna 1976 luotu lapsipaketti sekä 1980-luvulla lasten asemaa koskevan säädöspohjan kasvamisen ovat vahvistaneet vähitellen lapsen kokonaisvaltaista oikeudellista ja yhteiskunnallista asemaa Suomessa.

Liisa Niemisen kirjoittama teos *Lapsen perusoikeudet (1990)* nähdään merkittävänä avauksena lapsen perusoikeudellista asemaa koskevalle tutkimukselle Suomessa. Tätä ennen hallitusmuodon aikana oli katsottu, ettei perusoikeussuoja yltäisi alaikäisiin henkilöihin. (Pajulammi 2014.)

5.2 Osallisuuden yhteiskunnallinen tausta

Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteena on osallisuuden edistäminen. Sitä edistämällä ehkäistään syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoisuutta. Yksi väylä osallisuuden kokemiin on osallistuminen. Vaikuttamisen mahdollisuus omaan elämään koskeviin asioihin on olennainen osa yhteiskunnallista osallistumista sekä kiinnittymistä yhteisöön. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2019b.)

Osallisuus liitetään usein tämänhetkisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa Innokylä-hankkeessa (2018) osallisuutta kuvataan subjektiivisen hyvinvoinnin tilana. Osallisuuden kokeminen on yksilöllistä, sillä inhimilliset tarpeet eroavat yksilöittäin. Sen mukaan osallisuus ei kuitenkaan ole vain subjektiivinen kokemus, vaan siihen vaikuttaa laki, käytännöt sekä miten valta on jakautunut ja mitä resursseja eri ihmisryhmille jaetaan. Sen innovaatiokatsauksessa osallisuus on jaettu kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat; osallisuus omassa elämässä, osallisuus vaikuttaminen prosessina sekä osallisuus paikallisesta hyvästä.

Osallisuudella on osansa yhteiskunnallisella tasolla. Tässä osuudessa viitataan lastensuojelulakiin, perustuslakiin, kuntalakiin, nuorisolakiin sekä yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen.

Yk:n lapsen oikeuksien sopimus on yksi maailman laajimmin voimaansaatettu ihmisoikeussopimus. Lapsen oikeus osallisuuteen on yksi tärkeimmistä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sitoumuksista. Jokaisen ihmisen mielipiteiden ja toivomusten kuunteleminen on velvoite ja jokaisella, myös lapsella on oikeus tulla kuulluksi. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsi on määritelty alle 18-vuotiaaksi henkilöksi. YK:n lapsen oikeuksien komitea on määritellyt yleisperiaatteiksi neljä kohtaa. Nämä neljä ovat syrjinnän kieltä, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen, sekä lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi. (YK-liitto.) Viimeisellä, lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi viitataan osallisuuteen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa (60/1991 §12) sopimusvaltiot takaavat lapselle oikeuden vapaasti ilmaista näkemyksensä lasta koskevissa asioissa, mikäli hän kykenee muodostamaan omia näkemyksiä. Nämä lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaan. Jotta tämä toteutuisi, lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä huomioon ottaen kansallisen lainsäädännön menettelytavat. Tämän lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksessa (60/1991 §13) määrätään lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti. Oikeus sisältää

vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaista tietoa ja ajatuksia niin suullisesti, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa. Oikeuden käytölle voidaan asettaa rajoituksia, mutta vain sellaisia, jotka säädetään laissa ja ovat pakollisia. Näitä ovat rajoitus muiden oikeuksien ja maineen kunnioittamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

Osallisuus on huomioitu myös lastensuojelulaissa. Ensimmäinen lastensuojelulaki (1936/52) astui voimaan 1.1.1937. Tällöin laki perustui lähinnä huostaanottosäännön luomiseen. Lapsen osallisuus tai etu ei ollut osa lakia vielä tuolloin. Toivonen (2017) kirjoittaa lasten oikeuksista ja sen historiasta. Vasta vuonna 1983 lapsen oikeudet otettiin todella osaksi lastensuojelulakia. Tällöin lakiin määriteltiin lasten oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Tällöin tavoitteeksi asetettiin myös lapsen edun huomioon ottamisen. Laissa määrättiin, että jokaisen lapsen omat mielipiteet ja toivomukset on otettava huomioon, esimerkiksi lapsen etua selvittäessä.

Lisäksi nostan esiin perustuslain määritelmät osallisuuden tukemiseen. Perustuslaissa (11.6.1999/731 §6) määrätään lapsen oikeus tulla kohdelluksi tasa-arvoisesti yksilönä, sekä lapsen oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Kuntalain (410/2015 §22) mukaan kuntalaisilla ja palvelun käyttäjillä tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Myös nuorisolain (1285/2016) yhtenä tarkoituksena on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Nuorisolaissa tarkoitetaan nuorilla alle 29-vuotiaita.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus nostaa esiin lapsen oikeuden tulla kuulluksi sekä vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin iän ja kehitystason mukaisesti. Samalla korostetaan lasten oikeutta huolenpitoon ja suojeluun. Etenkin lasten kanssa työskentelevät joutuvat pohtimaan missä asioissa lapsi tulisi nähdä toimijana ja milloin vastuu lasta koskevista päätöksistä on aikuisella. Tämä vastakkaisuus on saanut aikaan keskustelua käytännön kasvatustyötä tekevien sekä tutkijoiden keskuudessa. Lapsuudensosiologinen ajattelu tukee lapsen oikeuksia ja päättävältä. Lapsuudensosiologinen ajattelu, kuin myös käytännön kasvatustyötä tekevien ajatusmalli on aiheuttanut kritisointia. Käytännön kasvatustyössä kritisointia on aiheuttanut joko lapsen liiallinen suojelu tai aikuisten liiallinen auktoriteetti. Toisinaan nähdään, että lapsi ei ole kykeneväinen tekemään päätöksiä itsenäisesti ja toisaalta taas nähdään, että lapset saavat vaikuttaa päätöksiin liikaakin. (Turja 2010.)

Vuonna 2015 on tuotettu tutkimus varhaiskasvatuksen osallisuudesta. Tutkimuksen mukaan päiväkodin aikuiset pitävät haastavana lasten mukaan ottamisen suunnitteluun. He kokivat suunnittelun olevan helpompaa, kun lapset eivät osallistu suunnitteluun ja lapsilla ei ole vapautta vaikuttaa päivän kulkuun. Vuoden 2016 tutkimuksessa on tullut ilmi, että kasvattavat

pitävät lapsen kuulemista tärkeänä. Todellisuudessa lapsen mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon, pedagogisiin prosesseihin sekä oman oppimisen suunnitteluun ja ohjaamiseen on vähäiset. (Kangas, Vlasov, Fonsén, Heikka & Brotherus 2018, 73.)

Tästä voisi päätellä, että lain puitteissa lasten osallisuutta tuetaan, mutta käytännön toimitatapojen muuttaminen koetaan haasteelliseksi. Muutos on kuitenkin välttämätön ja keinoja osallisuuden lisäämiseksi tulisi löytää. (Kangas ym. 2018, 73.) On kuitenkin tiedostettava, että osallisuus liittyy osaksi oppimiseen. Tutkimuksien valossa tiedetään, että ihminen oppii parhaiten silloin, kun hän toimii aktiivisesti sekä pohtii oma-aloitteisesti ja kokeilee yhdessä muiden kanssa. (Kangas ym. 2018, 75.)

Osallisuus on ollut keskusteluna pinnalla jo pitkään. Osallisuus on nyt kuitenkin saanut paikkansa myös varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Osallisuus on osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2016) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita (2014). (Kangas ym. 2018, 92.)

6 Lapsen kehitys ja osallisuuden merkitys

Lastenliiton #kivaayhdessä -toimintaa järjestetään yli 7-vuotialle lapsille. Usein vanhimmat toimintaan osallistuvat ovat 12-vuotiaita. Toimintaan osallistuneet ovat pääsääntöisesti 7-9-vuotiaita. Tässä kappaleessa tuon ilmi 7-9-vuotiaiden kehitysvaiheita ja osallisuuden merkitystä lapselle.

Mannerheimin lastensuojeluliitto on avannut 7-9-vuotiaiden persoonallisuuden -, älyllisen-, sosiaalisen -, fyysisen -sekä liikunnallisuuden kehityksen sisällön. Tuon ilmi lapsen persoonallisuuden-, älykkyyden-, sosiaalisuuden- sekä liikunnallisuuden kehittymistä. Aiheista on rajattu fyysinen kehittyminen. Syynä rajaamiselle on, että Lastenliiton toiminta ei kehitä lapsen fyysisistä kehittymistä. Fyysisen hyvinvoinnin tukeminen Lastenliitolla tarkoittaa lapsen tukemista myönteiseen asenteeseen liikuntaa, terveellisiä ruokailutottumuksia sekä riittävää lepoa ja rentoutumista kohtaan. Nämä tulee ilmi myös Lastenliiton arvoissa. Yhtenä Lastenliiton arvona on oman elämän hallinta, joka pitää sisällään terveet elämäntavat. Lastenliitto pyrkii kehittämään lapsen itsetuntoa, osallisuutta, vastuullisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä.

7-9-vuotiaan persoonallisuuden kehityksessä tapahtuu tunteiden ailahteluja (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019). Tämän ikäinen lapsi on vielä herkkä tunteille. Suuttuminen voi saada potkimaan ja tappelemaan, pelästymisen itkemään ja pettymisen paiskomaan. Lapselle on tärkeää tässä ikävaiheessa opettaa toisen vahingoittamisen vääryyttä ja aikuisen tehtävä on auttaa tunteiden käsittelemistä. Tunteet ovat sallittuja, mutta niiden purkaminen täytyy tapahtua sallituilla tavoilla (Mannerheimin lastensuojeluliitto). Lapsen oma-aloitteisuus kehittä-

tyy ja itse tekeminen ja oppiminen on lapselle mieluista. Tässä vaiheessa usein lapsi motivoituu ollessaan jossain hyvä. 7-9-vuotiaalle voi jo jakaa pieniä vastuutehtäviä, kuten kotitöitä tai apulaisena toimimista (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019).

Lapsi kaipaa onnistumisen kokemuksia ja pettymyksiäkin tulee oppia sietämään. On tärkeää käydä lapsen kanssa läpi onnistumiset ja epäonnistumiset. Epäonnistumisia on tärkeää käydä läpi ja niistä on hyvä löytää myös onnistumista. Useat epäonnistumiset voi lannistaa lasta oppimiaan. Lapsen elämään tulisi kuulua vielä ulkoilua, mielikuvituksen käyttöä ja leikkiä. 7-9-vuotiaalla älyllistä kehittymistä tapahtuu koko koulunajan. Kehitystä tapahtuu ajattelutaidoissa ja päättelyssä. Tämän ikäinen mielellään jakaa ajatuksiaan ja keskustelee niistä aikuisen kanssa. Usein asioiden ajattelu on helpompaa niistä asioista, jotka voidaan nähdä tai kokea. 7-9-vuotiaan ajantaju kehittyy. Menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus on jo ymmärrettäviä käsitteitä. Usein kuitenkin mielikuvituksen, satujen ja todellisuuden tapahtumat voivat sekoittua keskenään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

7-9-vuotiaan sosiaalinen kehitys nousee tärkeäksi. Kaverit nousevat entistä tärkeimmiksi, mutta aikuisen läsnäoloa tarvitaan vielä, tuomaan tukea ja turvaa. Kaverukset leikkivät mielellään omaehtoisesti keskenään, mutta leikkejä tukemaan tarvitaan sääntöjä. Usein pelien säännöt ohjaavat toimintaa. Säännöistä voi jo sopia keskenään, mutta ne ovat tärkeää sopia. 7-9-vuotias hakee oikeudenmukaisuutta ja pelissä häviämistä on vielä vaikeaa sietää. Moraalissa kehityksessä ja omassa tunnossa tapahtuu myös kehitystä. Lapsi oppii olemaan empaattinen ja ymmärtämään muiden kokemia tunteita. Usein empatia näkyy leikeissä. 7-9-vuotias leikkii usein hoivaavia leikkejä. Lapsi voi kuitenkin ajoittain olla vielä hyvinkin itsekäs. Oma-tunto kehittyy vielä ja kriittinen palaute saattaa aiheuttaa negatiivisia tunteita. Lapsi voi puolustautua vahvasti arvostelusta. Minä kuvan kehityksessä esiin nousee ihannointi ja esikuvien etsiminen. Lapsi voi ottaa aikuisesti esikuvan ja luoda kuvaa siitä, millainen haluaisi itse olla. Lapselle nousee vahvasti mielipiteet myös oikeasta ja väärästä. Tämä voi näkyä lapsen kanteluna toisen kielletyistä puuhista. Lapsen tarkoitus ei kuitenkaan ole tuottaa vaikeuksia tai hankaluuksia toiselle. Kantelu voidaan tulkita lapsen tapana varmistaa toiminnan säännöt. Lapsi voi kommentoida myös aikuisen tekemistä sääntöjen vastaiseksi. Säännöt nousevatkin tärkeiksi ja ne tuovat turvallisuuden tunnetta. Sääntöjen tulkitseminen voi olla haastavaa ja niiden soveltaminen voi olla vielä vaikeaa. Sääntöjen muuttuvuus kotona ja koulussa voi olla haastavaa erottaa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.) Usein puhutaankin sanonnasta ”rajat ovat rakkautta”, joka tarkoittaa sääntöjen tuomia rajoja.

7-9-vuotiaan liikunnallisessa kehityksessä tapahtuu paljon. Lapsi oppii uusia taitoja ja on miehissä uuden oppimisesta. Yleisesti lapsen lihaskunto kehittyy ja lapsi oppii hallitsemaan omaan kehoaan entistä paremmin. Itsesuojeluvaisto voi olla vielä hataraa, eikä lapsi välttämättä ymmärrä, että itseen voi sattua. Liian kilpailumielinen toiminta voi lannistaa ja viedä liikunnasta ilon. Tässä iässä lapsi haluaa miellyttää vanhempiaan, eikä välttämättä tunnista

omia voimavaroja tai vahvuuksiaan. Harrastuksen aloittaminen tulisikin olla omaehtoista ja lapsen toivomaa. Aikuisen tehtävä on arvioida lapsen jaksamista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

Piirtäminen, kirjoittaminen, askartelu ja soittimen soittaminen kehittävät lapsen hienomotorisia taitoja. Lapsen hienomotoriset taidot vaihtelevat 7-9-vuotiailla vielä paljon. Kiinnostuksen kohteet valikoituvat muun muassa perinnöllisten taipumusten kautta. Ne luovat pohjaa sille, mistä lapsi on kiinnostunut ja mitä lapsi oppii helpommin. Ympäristön tarjoamalla virikkeillä on vaikutusta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

Lapsen osallisuuden merkitys on saanut huomiota Pajulammin (2014) teoksessa. Lapsen oikeus osallistua on katsottu olevan yksi keskeinen käsite, joka yhdistää oikeuden ja psykologian. Psykologisesta näkökulmasta on esitetty, että lapselle on tarjottava hyvinvointia ja suojaa sekä mahdollisuus ilmaista itseään ja näkemyksiään. Lapsen kyvykyys ilmaista näkemyksiään ja aikuisuutta lähestyttäessä päättää itseään koskevista asioista paketoivat yhteen lapsen kognitiivisen, sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen. Lapsen osallisuutta pidetäänkin lapsen kehityksen kannalta lähes yhtä tärkeinä kuin hyvinvointia ja terveyttä. Lapsen tulee voida ottaa kantaa niihin toimintoihin, jotka johdattavat hänen kehitystään. (Pajulammi 2014.)

Pajulammin (2014) mukaan aikuisten suhtautuminen, kunnioittaminen ja lasten mielipiteiden huomioon ottaminen vaikuttavat lasten kasvuun ja kehitykseen. Yhtenä yhteiskunnallisena ongelmana nähdään lasten syrjään jättäminen ja syrjäyttäminen. Lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa oman elämäänsä koskeviin toimintoihin tuo lapselle arvokkuuden tunteen. Ihmisen ikää katsomatta, jokaiselle tärkeitä kokemuksia on huomioon ottaminen sekä mielipiteiden arvostaminen ja huomioiminen.

Esikouluikäisellä on erityisen tärkeää kommunikointi läheistensä kanssa ja etenkin ikätoverien kanssa. Kommunikaatiossa lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja saa kokemusta joukkoon kuulumisesta. Osallisuuden ja itsenäistymisen tunne kehittyy lasten keskinäisessä kanssakäymisessä. Näiden kehittymistä tukee lasten toimiminen yhteistyössä ja keskinäinen kilpailu. Alakouluikäiset, noin 6-7-vuotiaat lapset alkavat leikkiä joukkueleikkejä. Leikkeihin kuuluu osallistumista joukkueeseen, leikkejä, joissa tehdään yhteistyötä ja kilpaillaan. Lapselle on tärkeää takaa mahdollisuus leikkiin, jottei lapsi siirry liian aikaisin vain passiiviseksi tiedon vastaanottajaksi. (Pajulammi 2014.) Pajulammin (2014) mukaan on keskeistä, että koulussa tarjotaan tilaisuuksia aktiivisesti osallistua itseään koskeviin asioihin. Konkreettinen looginen ajattelu kehittyy juuri koulunkäynnin alkuvuosina, mikä vahvistaa lasten kykyä kommunikoida, kertoa mielipiteitään ja osallistua itseään koskeviin asioihin.

Lapsen tukeminen liialliseen itsenäistymiseen on psykologiselta kannalta myös riski. Lapsen päätöksentekokyky ja itsenäisyys vaihtelevat yksilöiden välillä. Lapsi voi kyetä päätöksente-

koon ja hyvin nuorena, mutta samalla hän joutuu kohtaamaan päätöksenteosta aiheutuvat riskit. On kuitenkin huomioitava, ettei lapsen osallisuus ole yksinomaan päätöksentekoa. Osallisuus on enemmänkin keskustelu, joka joissakin tapauksissa voi johtaa lapsen itsenäisesti tekemään päätökseen. Lapsen rooli osallisuuden kokemuksessa voi olla keskustelukumppanuus. Mikäli osallisuuden taitoja ei harjoitella lapsuudessa ja sen aikana, siihen on myöhemmin hankala sopeutua. Lapsen käsitys itsestään, omasta toiminnasta ja osallisuudesta kehittyvät vuorovaikutuksessa lapselle merkityksellisten ihmisten parissa jo heti syntymästä lähtien. (Pajulammi 2014.)

7 Osallisuus osana organisaation toimintaa

Tässä kappaleessa käsittelemme organisaation vaikutusta osallisuuden toteutumiseen. Otsikossa 6.1 nostan esille Harry Shierin luoman osallisuuden polun. Osallisuuden polussa kuvataan organisaation sekä työntekijän merkitystä osallisuuden toteutumiseen. Otsikossa 6.2 tuon esille Lastenliiton osallistumista lasten oikeuksien tukemiseen. Lastenliitto osallistuu lasten oikeuksien tukemiseen kuulumalla osaksi kansainvälistä lapsen oikeuksien viikkoa. Otsikossa 6.3 esittelen Lastenliiton Osallisuuden portaat. Lastenliiton osallisuuden portaiden avulla pyritään havainnollistamaan työntekijöille, että lasten osallisuuden tukemisessa tulee ottaa lapset osaksi suunnittelua ja toimintaa. Otsikossa 6.4 tuon ilmi osallisuutta #kivaayhdessä- toiminnassa. Peilaan Terveiden -ja hyvinvoinnin laitoksen (2019a) määrittelemiä osallisuuden osalualueita #kivaayhdessä toimintaa. Viimeinen alaotsikko käsittelee Lastenliiton iltapäivätoimintaan osallistuneiden lasten palautekyselyn tuloksia.

Lastenliiton organisaatio koostuu kolmesta tasosta, joita ovat keskusjärjestö, piirijärjestöt, paikallisyhdistykset ja aluejärjestöt. Keskusjärjestöön kuuluu liittohallitus sekä liiton keskus toimisto. Lastenliitolla on yhteensä yhdeksän piirijärjestöä. (Lastenliitto.)

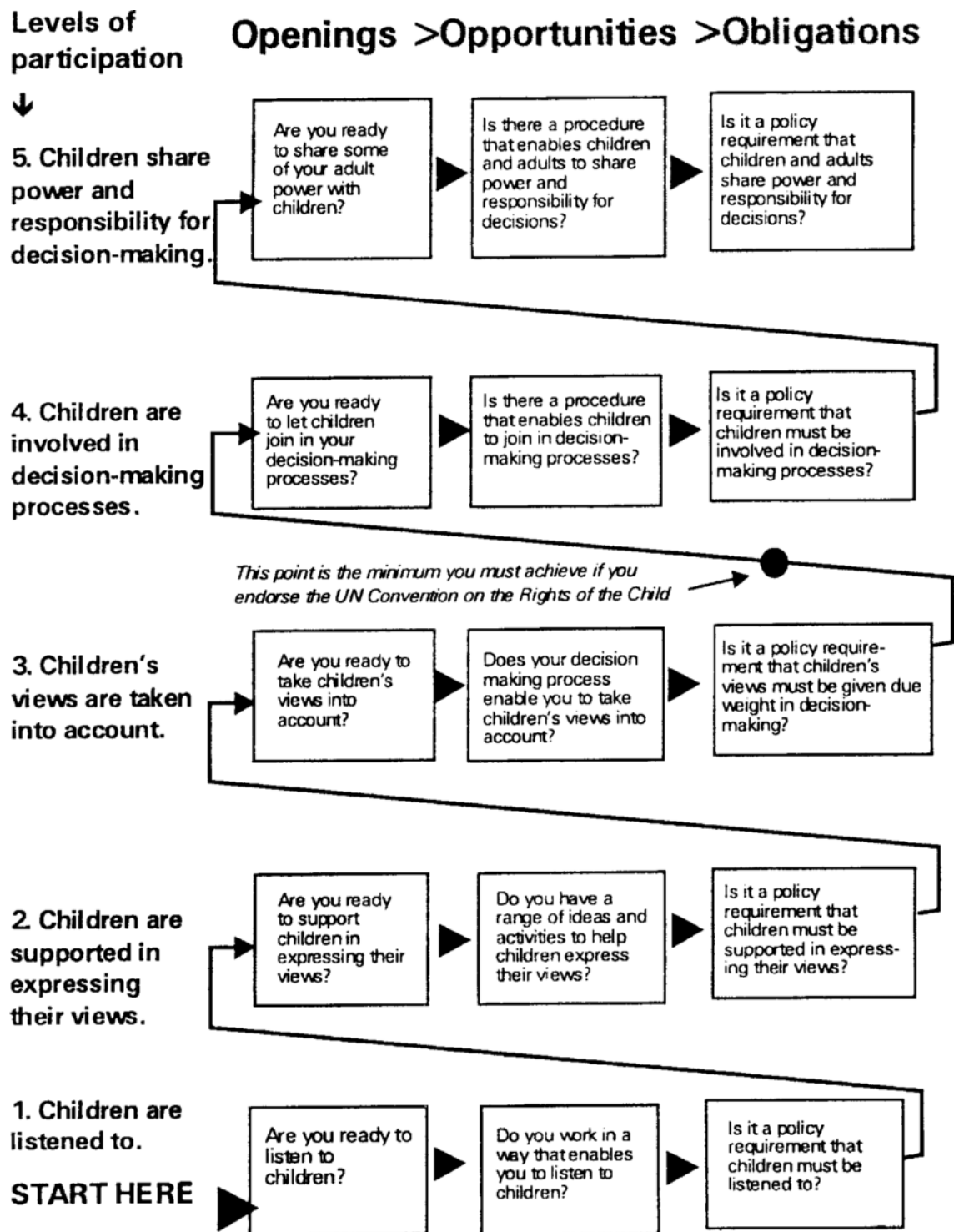
7.1 Osallisuuden polku

Osallisuuden toteutumiseen tarvitaan organisaation tuki. Nostan esiin Harry Shierin (2001) osallisuuden polun. Osallisuutta edistävien menetelmien lisäksi on tärkeää nähdä työntekijöiden tai työnantajatahon merkitys osallisuuden edistämiseen. Shierin mukaan lähtökohtana osallisuuden edistämiseen ja tukemiseen vaaditaan rakennettu pohja osallisuuden toteuttamiseen. Osallisuuden tukemiseen on työntekijän vaikea löytää omia valmiuksia, jos organisaatio ei tarjoa mahdollisuuksia siihen. Harry Shierin (2001) osallisuuden polku havainnollistaa työntekijän sekä organisaation merkityksen osallisuuden toteuttamiseen. Osallisuuden polku kuvaa osallisuuden toteutumista työntekijöiden näkökulmasta.

Harry Shier (2001) kuvaa osallisuutta polkuna, jossa on viisi tasoa.

1. Lapsia kuunnellaan.
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa.
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon.
4. Lapset osallistuvat päätöksentekoon.
5. Lapsilla on valtaa ja vastuuta päätöksenteossa.

Lisäksi jokainen taso sisältää kolme sitoutumisenvaihetta. Kuviosta (Kuvio 1) näkyy tasot sekä niiden vaiheet.

Kuvio 1 Harry Shier (2001) Osallisuuden polku

Sitoutumisen vaiheet ovat avaus, mahdollisuus ja velvollisuus. Harry Shier (2001, 107-117) Kuvaa vaiheita seuraavalla tavalla.

Ensimmäinen vaihe on mahdollista heti, kun työntekijä on valmis työskentelemään asian eteen. Tällöin työntekijä voi tehdä esimerkiksi henkilökohtaisen lupauksen työskennellä asian

puolesta. Ensimmäinen vaihe on avaus, sillä tilausuus tai mahdollisuus toimimiseen ei välttämättä ole tässä vaiheessa vielä mahdollinen. Lastenliitolla on päästy jo osallisuus polun ensimmäiseen vaiheeseen. Osallisuus on tuotu näkyväksi mutta työkalut sen hyödyntämiseen ovat vielä rajalliset tai niiden mahdollisuuksista ei tiedetä tarpeeksi.

Toinen vaihe on mahdollisuus. Tämä vaihe vaatii tukea työntekijältä tai organisaatiolta. Tämä vaihe sisältää keinoja, taitoa ja tietoa, kehitystä uusiin menetelmiin tai uusia lähestymistapoja olemassa oleviin tehtäviin. Lastenliiton kehityksessä edetään osallisuus polun toista vaihetta; mahdollisuus. Lasten osallisuutta tukeva konsepti on luotu ja sillä pyritään lisäämään keinoja ja menetelmiä. Kuitenkin konseptin sisältö on vielä laajaa, eikä sillä ole selkeää politiikkaa tai toimintatapaa, joka velvoittaisi kaikkia työntekijöitä.

Viimeinen vaihe: velvollisuus. Tämä tarkoittaa jo sovittua politiikkaa tai tapaa työpaikalla, jonka mukaan työntekijöiden tulee toimia. Se on velvoite työpaikalla. Sovituin menetelmin työskentely mahdollistaa lasten osallisuuden, jolloin siitä tulee sisäänrakennettu menetelmä tai toimintatapa. Materiaalipaketin tavoitteena on pyrkiä Harry Shierin osallisuuden portaisiin viimeiseen vaiheeseen. Tavoitteena on, että toimintatavoista ja menetelmistä tulee Lastenliiton työntekijöiden velvollisuus ja sisäänrakennettu toimintatapa.

7.2 Osallisuus Lastenliitolla

Yksi yhteiskunnallisista merkityksistä #kivaayhdessä -konseptissa on tukea lasten oikeutta tulla kuulluksi ja näin tukea lapsen osallisuuden kokemista.

Lastenliitto on kehittänyt valtakunnallisen Lastenviikon. Lastenviikkoa alettiin viettämään vuodesta 2014 harraste- ja vapaa-ajan toiminnassa, lasten oikeuksien päivän aikaan. Tämä viikko on saanut alkunsa YK:n lasten oikeuksien sopimuksesta. Lastenliitto on halunnut nostaa esille lasten oikeudet ja näin ollen viettänyt Lastenviikkoa. (Lastenviikko.) Lastenviikon lisäksi kouluissa vietettiin lapsen oikeuksien viikkoa. Vuonna 2019 Lastenviikko ja lapsen oikeuksien viikko yhdistyi. Vuodesta 2019 Lastenviikko on ollut osa lapsen oikeuksien -teemaviikkoa. Teemaviikon tarkoituksena on edistää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tietoisuutta etenkin lasten ja nuorten parissa. (Lastenliitto.)

Lapsen oikeudet ovat nostaneet neljä sopimuskohtaa lapsen oikeuksien sopimuksesta yleisperiaatteeksi. Nämä ovat syrjinnän kielto, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi ja hänen näkemyksensä kunnioittamiseen. (Lapsenoikeudet 2019.) #kivaayhdessä- konseptin tarkoituksena on edistää etenkin sopimuksen kohtaa; lapsen oikeus tulla kuulluksi ja hänen näkemyksensä kunnioittaminen. Lastenliitto on kehittänyt toimintaa lapsia osallistavaksi.

7.3 Lastenliiton osallisuuden portaat

Lastenliiton osallisuuden portaiden avulla voidaan havainnollistaa, ettei ohjaajan ole mahdollista kivuta portaita ylös yksin. Päästäkseen ylimmälle, neljännelle askelmalle tulee lasten olla osallisia toimintaan, kuin myös sen arviointiin. Osallisuuden portaat voidaan ottaa toiminnassa lasten esille. Näin osallisuudesta on mahdollista keskustella lasten kanssa. Lasten kanssa on myös mahdollista keskustella siitä, mille tasolle pyritään ja mitä se vaatii ryhmältä.

Kuvio 2 Ristell ja Viitajylhä (2019) Osallisuuden portaat

Ristell ja Viitajylhä ovat todenneet opinnäytetyössään (2019), että ideaalitulanteessa toiminnan käyttäjäryhmän eli lasten toiveet on selvitetty etukäteen, ja kun toiminta aloitetaan, toimijat ovat jo tiedossa. He ovat todenneet, ettei tämä toisteiseksi kuitenkaan vielä toteudu täydellisesti käytännössä. Vuonna 2019 kesällä #kivaayhdessä -kesäleirin ilmoittautumiset olivat kaikilla yhdistyksillä samat. Jokainen pystyi jo ilmoittautuessaan jakamaan toiveensa, jolloin ne ovat selvillä toiminnan alkaessa.

7.4 Osallisuus #kivaayhdessä -konseptissa

Tarkastelen tässä Terveiden -ja hyvinvoinnin laitoksen (2019a) määrittelemiä osallisuuden osa-alueita peilaten niitä Lastenliiton #kivaayhdessä -toimintaan. Terveiden -ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan lasten osallisuus rakentuu kuudesta osa-alueesta, joita ovat: mahdollisuus saada tietoa, vaikuttaminen prosessiin, mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen, tuki omien mielipiteiden ilmaisuun sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin.

Lastenliiton #kivaayhdessä-toiminnassa lapsella on mahdollisuus kieltäytyä. Toiminta pyritään järjestämään niin, ettei lapsi koe tarvetta kieltäytyä, mutta se on mahdollista. Lapsille annetaan mahdollisuus osallistua tai olla osallistumatta toimintaan. Lapsia kannustetaan osallistumaan toimintaan. Osallistuminen toimintaan jo itsessään lisää osallisuuden ja kuulumisuuden tunnetta.

Lastenliiton yhtenä arvona on vastuuntuntoisuus, joka pitää sisällään aktiivisen kansalaisuuden (Lastenliitto). Lapsen annetaan tehdä itsenäisiä päätöksiä. #kivaayhdessä toiminnassa se on vaikuttamista toimintaan osallistumiseen. Lapsi tietää, että hän voi tehdä omat päätöksensä ja niitä kuullaan ja arvostetaan. Suunnitteluvaiheessa ohjaajat tukevat lapsia ymmärtämään, että päätökset ovat lasten itse tekemiä. Näissä tilanteissa tuetaan lapsen onnistumista päätöksenteossa, jotta motivaatio säilyy myös tuleviin suunnitelmien tekoon. Piironen (2007) mukaan osallistavan toiminnan tavoitteena on myös tehdä lapselle ymmärrettäväksi, että asiat ei vain tapahdu, vaan jonkun täytyy tehdä päätöksiä niiden eteen.

Parhaimmassa tapauksessa lasten osallistaminen toiminnan suunnitteluun parantaa päätöksenteon laatua, kun palvelun käyttäjien, eli lasten näkemykset otetaan huomioon heti alusta asti. Lasten osallistaminen voi myös vaikuttaa ja muuttaa aikuisten käsitystä lapsista, kun passiivisista lapsista tulee aktiivia osallistujia. Lisäksi se vaikuttaa ja vahvistaa lasten ja nuorten käsitystä omien mielipiteiden tärkeydestä ja arvosta. (Oranen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2019). Lapselle annetaan tietoa toiminnasta, omasta roolistaan ja omista oikeuksista toiminnassa. Lapselle annetaan mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, kuten toiminnan suunnitteluun. Lisäksi jokaisessa Lastenliiton #kivaayhdessä-toiminnassa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sääntöihin. Ne kirjataan yhdessä lasten avustuksella ja jokainen osallistuja allekirjoittaa säännöt.

Lastenliiton toiminnassa lasten mielipiteitä kerätään muun muassa toiveboksin avulla. Toiveboksiin kerätään lasten toiveet kirjoitettuna tai piirrettynä, ikätason mukaisesti. Toiveet on mahdollista ilmaista anonyymisti. Jokaisen lapsen toiveet huomioidaan. Jokaista toivetta ei ole mahdollista toteuttaa heti, mutta toiveet kirjataan muistiin ja lapsille kerrotaan tästä. Harjun (2014) mukaan osallisuuden kokemiseen kuuluu tunne mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua. Ohjaajien vastuulla oleva asia, on toteuttaa lasten toiveet niin, että ne soveltuvat jokaiselle osallistujalle. Esimerkiksi apuvälineillä liikkuvan lapsen oikeus on kokea myös kuuluvansa yhteisöön ja kokevansa mahdollisuuden osallisuuteen. Osallisuuden lisääminen voimaannuttaa ja suojelee niitä lapsia erityisesti, jotka kokevat olonsa syrjäytyneiksi (Oranen, Terveysten -ja hyvinvoinnin laitos).

Lapsen oikeuksiin kuuluu omien ajatusten ilmaisemisen. Lapsen omien ajatusten ilmaisemiseen kannustetaan. Mielipiteiden ilmaisemisen tueksi järjestetään palautekyselyt lapsille. Pa-

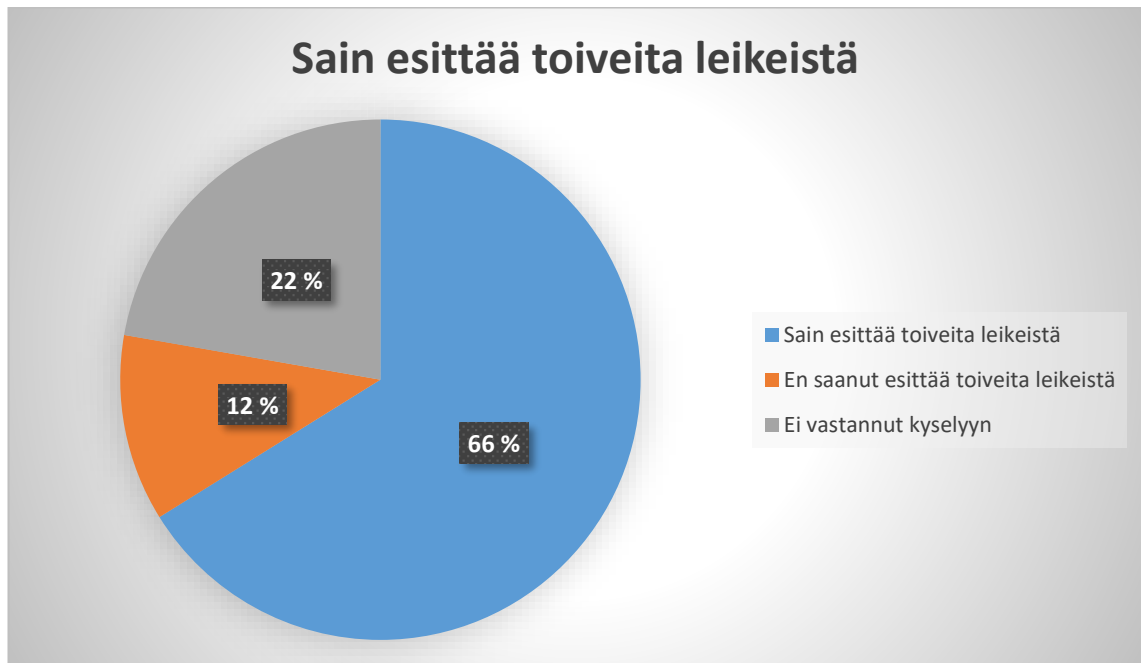
lautteista voidaan keskustella yhdessä, jolloin voidaan ottaa puheeksi myös ikävämät mielipiteet. Tärkeää on pohtia lasten kanssa, mitä asioita tulisi kehittää tai tehdä toisin. Hyvässä arvioinnissa arvioidaan sekä onnistumisia, että epäonnistumisia. (Tervonen 2009.) Näistä osaluista lapsi voi kokea jonkun toteutuvan enemmän kuin toinen osa-alue. Osallisuus onkin koettua, eikä siihen löydy suoraan oikeaa tapaa toteuttaa sitä.

7.5 Lasten palautekysely

Puolivuositain Lastenliiton iltapäivätoimintaan osallistuneille järjestetään palautekyselyt toiminnasta. Viimeisin palautekysely tuotettiin 2020 keväällä. Työtehtävänäni tuotin palautekyselyn ja pääsin vaikuttamaan palautekyselyn sisältöön. Yhtenä palautekyselyn osiona oli osallisuus, jota kysyttiin kuvien avulla. Kyselyn kysymyksenä oli ”Sain esittää toiveita leikeistä”. Tämän kysymyksen avulla pyrin saamaan lapsilta vastauksen heidän koettuun osallisuuteensa toiminnan suunnittelun kannalta.

Palautekyselyssä lapsilla oli mahdollisuus ympyröidä heidän mielestään sopiva vastaus. Vaihtoehtoina oli peukalo ylöspäin (kyllä) ja peukalo alaspäin (ei). Kyselyyn vastasi yhteensä 73 iltapäivätoimintaan osallistunutta lasta. Vastanneista suurin osa (66 prosenttia) oli sitä mieltä, että he saivat esittää toiveita. 12 prosenttia oli kuitenkin sitä mieltä, että he eivät saa esittää toiveita leikeistä. Palautekyselyyn ei vastannut 22 prosenttia Kirkkonummen Lastenliiton iltapäivätoimintaan osallistuneista.

Mielestäni 12 prosenttia on suuri määrä, sillä toiminnan periaatteena on osallisuus ja lasten toiveiden kuunteleminen.

Kuvio 3 Kirkkonummen Lastenliiton lasten palautekyselyn tulokset 2020

Palautekyselyn tutkimusta hankaloittaa niiden lasten lukumäärä, jotka eivät vastanneet kyselyyn. Syynä tähän isoon (22 prosenttia) määrään on Koronaviruksen aiheuttama poikkeustila. Useat lapset olivat jääneet pois toiminnasta jo palautekyselyn aikaan.

8 Materiaalipaketin toteutus

Seuraavissa alaotsikoissa tuon esille opinnäytetyönä tuotetun materiaalin suunnittelun -, toteutuksen-, laatimisen- ja arvioinnin vaiheita sekä kuvaan lopullista materiaalipakettia.

8.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyöni on käytännönläheinen tuotos. Suunnitteluvaiheessa koin, että toiminnallinen opinnäytetyö olisi itselleni mieluisa ja kiinnostava tuotaa.

#kivaayhdessä -konseptin kehittämisen olen aloittanut 2019 keväällä. Keväällä 2019 suoritin työn kehittämisen harjoittelun Lastenliitolla. Kehittämistyönä lähdin työstämään #kivaayhdessä -toimintaan sopivaa ideakansiota. Suunnittelin teemat #kivaayhdessä -toimintaan sekä teemoihin sopivia aktiviteetteja. Tällöin olen myös tutustunut Lastenliiton luoman konseptin tarkoitukseen ja tavoitteeseen. Konseptiin tutustuminen on tapahtunut konkreettisesti ohjaajan työssä, harjoittelujaksolla sekä toimintaan luotujen perehdytysoppaiden avulla.

Työn kehittämisen harjoittelussa sain ajatuksen ja mielenkiinnon kehittää #kivaayhdessä -konseptia vielä lisää. Tällöin ajatukseni oli tuoda näkyväksi #kivaayhdessä-leirin suunnittelu,

toteutus ja siitä saatu palaute. Vuonna 2020 Koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen vuoksi tuli ilmi, että Suomen hallitus kehottaa perumaan kaikki ylimääräiset toiminnot. Tällöin Lastenliitto teki päätöksen, ettei vuonna 2020 järjestettäisi kesäleirejä. Myös opinnäytetyön aihe sai uuden näkökulman.

Keskustelin Lastenliiton henkilöstön kanssa siitä, millaisia tarpeita ja toiveita heillä olisi opinnäytetyöltäni. Tällöin nousi ilmi tarve #kivaayhdessä -materiaalipaketille. Lähdin suunnittelemaan Lastenliiton kanssa materiaalipakettia. Sain toiveita materiaalin sisällöstä.

8.2 Materiaalipaketin laatiminen

Osallisuus käsitteeseen tutustuminen on ollut lähtökohtana opinnäytetyönä tuotetun materiaalin kehittämistyölle. Materiaalipaketin luomisessa olen huomionut Lastenliiton #kivaayhdessä -toiminnan luonteen. Ensimmäisenä materiaalipaketin laatimisessa tutustuin menetelmiin, jotka ovat mahdollisia toteutettavaksi Lastenliiton toiminnassa. Aloitin kirjaamaan näitä menetelmiä ylös alustavaan materiaaliin.

Paavolan ja Poutasen (2017) luomassa opinnäytetyössä ohjaajat ovat nostaneet esille tyytymättömyytensä kerho - ja leirikauden suunnitteluun. Suunnittelussa on ollut paljon erilaisia käytäntötapoja, eikä yhtenäistä linjaa ole ollut havaittavissa. Tästä syystä lähdin kehittämään suunnittelun avuksi yhtenäistä suunnitelmapohjaa. Tämä suunnitelmapohja sai nimekseen Kamu-kalenteri. Taustana nimelle on Lastenliiton logo, joka on nimetty Kamu Kameleontiksi.

Materiaalien valinnoissa käytin apuna Piironen (2007) luomaa materiaalia osallisuuden menetelmistä. Piironen materiaalin avulla lähdin muokkaamaan menetelmiä Lastenliiton toimintaan sopiviksi. Lisäksi luomaani materiaaliin lisäsin työmenetelmiä, jotka on todettu toimiviksi käytännön työssä. Suuntaa menetelmille antoi Lastenliiton osallisuuden portaat. Ajatuksena materiaalin luomisessa oli, että toiminnan järjestäjät pystyisivät kivuta osallisuuden portaat ylimmälle tasolle. Tällöin lapset ja aikuiset suunnittelisivat sekä arvioisivat toimintaa yhdessä.

8.3 Toteutusvaihe

Materiaalipaketin toteutusvaiheessa tuli ilmi, että on lähes mahdotonta luoda yhtä materiaalia kerho-, leiri -, sekä iltapäivätoimintaan. Lähdin muokkaamaan osallisuuden menetelmiä niin, että jokaiseen toimintaan löytyisi toimivat menetelmät. Näin muodostui kolme materiaalia, jokaiseen toimintaan omansa. Materiaalien sisältö muokkaantui toiminnan tavoitteiden ja tarkoituksen mukaisesti. Lisäksi sisältö muokkaantui toiminnan keston ja lapsimäärän mukaan.

Lähdin suunnittelemaan ulkoasua materiaalipaketille. Lastenliiton käytössä oleva ohjelma Canva.com tuntui sopivalta pohjalta ulkoasun muokkaamiseen. Pyrin luomaan ulkoasulta Lastenliiton toimintaan sopivat materiaalit. Huomioin tässä Lastenliiton teemavärit sekä fontit. Lisäksi tarkoituksena oli, että materiaaleissa näkyisi Lastenliiton logo. Ulkoasussa huomioin myös, että se olisi helposti lähestyttävä myös lapsille.

Suunnittelin materiaalin loppuun suunnittelupohjan. Suunnittelupohjan tarkoituksen olisi olla apuna ohjaajille ja lapsille toiminnan suunnittelussa sekä myös näkyvillä toiminnan aikana. Pyrin luomaan suunnittelupohjasta lapsille sopivan. Suunnittelupohjan tarkoituksena oli olla värikäs sekä suunnittelupohjassa näkyvänä osana olla Lastenliiton kameleontti -logo. Aikaansaannoksen tekstiosuus tulee suunnitella kohderyhmä huomioiden (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51).

Pyrin siihen, että materiaaliin olisi tiivistettynä tärkeimmät asiat, jottei materiaalista tulisi liian laaja. Syynä tähän oli tiedossa olevien ohjaajien perehdytyspäivien pituus. Tein alustavan materiaalipaketin Canvassa ja toimitin sen Lastenliiton työntekijöille arvioitavaksi.

8.4 Arviointi

Haasteena materiaalipaketin palautteiden keräämisessä ja testaamisessa oli maalimanlaajuinen pandemia. Koronavirus lähti leviämään 2019 joulukuussa. Koronaviruksen takia Suomen koulut suljettiin 16.3.2020 niiltä oppilailta, joiden vanhemmat eivät ole yhteiskunnallisesti merkittävillä aloilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tämä vaikutti myös Lastenliiton toimintaan. Tuolloin kerhot -, sekä kesäleirit olivat peruttuina 2020 syksyyn asti. Lisäksi ilta- päivätoimintaan osallistuneiden lasten määrä väheni rajusti, joka aiheutti osakseen ohjaajien lomautuksia. Näin ollen Lastenliiton työntekijöiden päällimmäisenä ajatuksen ei ole ollut toiminnan kehittäminen 2020 syksylle. Sain kuitenkin odotettua enemmän palautetta ja olen tyytyväinen palautteiden laatuun.

Tekemästäni materiaaleista lähdin pyytämään palautetta Lastenliiton henkilöstöltä sähköpostin avulla. Sain palautetta myös puhelinpalaverin kautta. Lähetin tuottamani materiaalin neljälle Lastenliitolla merkittävässä työtehtävässä olevalle henkilölle. Pyysin heitä myös toimitamaan materiaalin toiminnassa mukana olleille ohjaajille. Palautteita antoi kolme neljästä työntekijästä, joille materiaalin toimitin. Vähäisestä vastanneiden määrästä huolimatta palaute oli kattavaa. Sähköpostilla saadun palautteen lisäksi sovin kaksi puhelinpalaveria Lastenliiton työntekijän kanssa. Puhelinpalaverissa kävimme yhdessä läpi materiaalin ja siihen tehtäviä muutoksia.

Palautteissa pyydettiin poistamaan materiaalista viittaukset toiseen aikaisemmin Lastenliitolle tuotettuun Osallisuus materiaaliin. Alustavan materiaalin tarkoituksena oli sisältää aino-

astaan osallisuuden menetelmiä. Lastenliiton toiveet otettiin huomioon ja tuottamaani menetelmä materiaaliin alkuun lisäsin tiivistelmän osallisuuden merkityksestä. Lisäksi toiveena oli, että lopullinen materiaali olisi tiiviimpi kuin alustava materiaali. Puhelinpalaverin yhteydessä kuitenkin palaute muuttui ja todettiin, ettei materiaalia ole mahdollista saada tiiviimmäksi. Ohjaajien kannalta kirjoitusmuotoja muutettiin ohjaajille helpommin lähestyttäväksi. Työntekijät toivoivat, että osa ammattisanastosta muutettaisiin lähemmäksi puhekieltä. Myös osa puhekielen sanoista muutettiin. Esimerkiksi sana ”epäonnistunut” korvattiin sanalla ”haasteellinen”. Perusteluna muutokselle oli, ettei mikään toiminta ole epäonnistunut, vaan siinä on ollut haasteita.

Lisäksi palautteissa pyydettiin lisää menetelmiä toteutusosioon sekä toiveena oli, että Lastenliiton osallisuuden portaat tulisi näkyväksi osaksi materiaalia. Toteutusosiota täydensin palautteen perusteella. Tiivis materiaali koettiin tärkeäksi, joten Lastenliiton osallisuuden portaat jätettiin liittämättä materiaaliin. Osallisuuden portaat olisivat vaatineet pohjustusta sekä tieto- ja teoriaosuutta, joten materiaalista olisi tullut Lastenliiton työntekijöiden mielestä turhan pitkä ja laaja.

Lastenliiton toiveena oli, että materiaalissa tulisi ilmi myös ohjaajan työtehtävät ennen toiminnan alkua ja sen jälkeen. Ohjaajan työtehtävänä ennen toiminnan alkua on tutustua Lastenliiton laatukriteereihin, ohjaajan käsikirjaan, turvallisuusohjeistukseen sekä täyttää tai tutustua kriisisuunnitelmaan. Nämä edellä mainitut työtehtävät tai materiaalien nimitykset kuitenkin vaihtelevat yhdistyksien välillä. Palautteen perusteella materiaaliin aikaisemman tekstin tilalle vaihdettiin lause, jossa työntekijöiden tehtävänä on tutustua Lastenliiton materiaaleihin.

Haasteena palautteen antamisessa koettiin se, että Lastenliitolla on heidän työntekijän puoleltaan osallisuus kokonaisuuden luominen kesken. Tuottamani materiaali tulee osaksi Lastenliiton laajempaa osallisuusprojektia.

”Haastavaa kommentoinnissa on se, että tätä tehdään osittain päällekkäin aiemmin aloitetun työstön kanssa, joten on hankalaa sanoa selkeitä ohjeistuksia tähän, kun mietin vielä edellisenkin muotoilua. Sinun ei kuitenkaan tarvitse murehtia näistä kommentteistani, olet tehnyt osaltasi hyvää työtä ja tästä on iso apu osallisuuden jatkotyöstössä.”

Materiaalin ulkoasu sai alustavan materiaalin pohjalta jo positiivista palautetta. Palautteen antajat kokivat materiaalin hyödylliseksi sekä tarpeelliseksi toiminnan ohjaajille.

”On kompakti ja selkeä ja tykkään tosta kamu -kalenterista. Juuri tuollainen konkreettinen materiaali on ohjaajalle varmasti hyödyllinen ja auttaa paljon, kun ei tarvitse kaikkia pohjia ym. väsätä itse.”

8.5 Lopullinen materiaalipaketti

Lopullinen materiaalipaketti lisätään Lastenliiton perehdytysoppaaseen ja sen avulla pyritään perehdyttämään ohjaajat toiminnan ohjaamiseen. Materiaalipaketti sisältää menetelmiä lasten osallisuuden tukemiseen ja vahvistamiseen. Materiaalipaketista löytyy menetelmiä lasten kanssa ideointiin, suunnitteluun ja toteutukseen. Materiaalipaketissa on myös arvioinnissa huomioitavia menetelmiä. Menetelmien käytössä on huomioitava lasten ikä ja kehitystaso. Luomassani materiaalipaketissa lasten ikä on jo huomioitu. Näin ohjaajien vastuulla ei ole iän ja sen kehitystason huomioiminen. Menetelmien valinnassa tulee huomioida myös lapsiryhmän koko. Materiaalipaketissa olen tuonut esille lapsiryhmän vaihtelevan koon. Ohjaajalle on annettu vaihtoehtoja menetelmien toteuttamiseen, lapsiryhmän koon mukaan.

Lopullinen materiaali sisältää tiivistelmän osallisuuden merkityksestä sekä tietoa Lastenliiton #kivaayhdessä -toiminnasta. Menetelmät on jaettu neljään osaan, joita ovat ideointi, suunnittelu, toteutus sekä arviointi/palautte. Materiaalipaketin loppuun on tuotettu suunnittelupohja. Suunnittelupohja sai nimekseen Kamu-kalenteri ja se on tarkoitettu ohjaajien ja lasten avuksi toiminnan suunnitteluun. Kerho-, leiri-, ja iltapäivätoimintaan on oma suunnitelmapohja. Materiaalipaketti on suunniteltu #kivaayhdessä -toiminnan ohjaajille, mutta lopullinen versio on muokattu sopivaksi myös muihin Lastenliiton kerhoihin, leireihin ja toimintaan.

Vaikka materiaali on tuotettu Lastenliiton toimintaan, sen sisältämiä menetelmiä on mahdollista sekä kannattavaa toteuttaa myös muiden toimijoiden kerhoissa sekä leireissä.

9 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tuotteen muoto, käytettävyys, selkeys, johdonmukaisuus sekä lähdekriittisyys on tärkeää toiminnallisessa opinnäytetyössä. On tärkeää miettiä, mistä tieto on peräisin sekä varmistaa tiedon oikeellisuus että luotettavuus. Hyödyllisiä tietolähteitä ovat kirjallisuus, artikkelit, tutkimukset sekä lait ja asetukset. (Vilkka & Airaksinen 2003, 53.) Opinnäytetyön tietoperustan hankinnassa noudatin toiminnallisen opinnäytetyön lähdekriittisyyttä ja raportissa käytettyihin lähteisiin viitataan asianmukaisesti. Tärkeänä osana opinnäytetyön lähteistä oli lait, määräykset ja asetukset, sekä erinäiset artikkelit ja kirjallisuus. Lähteiden valinnassa kiinnitin huomiota kirjoittajan, organisaation ja julkaisijan luotettavuuteen. Pyrin myös valitsemaan lähteitä, jota ovat ajankohtaisia.

Luotettavuuden ja eettisyyden vuoksi toin esille kehittämistehtävän tuottamisen eri vaiheet sekä materiaalista saadun palautteen. Lisäksi materiaalin tuottamiseen osallistuneet työntekijät ovat nimettömiä, eikä heidän henkilöllisyytensä ei tule ilmi tekstistä. Lisäksi työelämäyhteistyökumppanin kanssa on selvitetty, tarvitseeko opinnäytetyöni eettistä ennakoarviointia tai tutkimuslupaa. Olemme selvittänyt, että opinnäytetyöni ei tarvitse erillistä tutkimuslupaa,

sillä laajaa virallista tutkimusta ei ole tehty. Olen selvittänyt tietosuojaan liittyviin ohjeisiin. Lapsille teetetty palautekyselyssä on huomioitu lasten kehitystaso ja esteetön selkokieli. Lisäksi palautekyselyn tuottamisessa on huomioitu, ettei palautteiden antajien henkilöllisyys tule ilmi. Lasten palautekysely on tuotettu anonyymisti.

10 Yhteenveto

Materiaalipaketti oli toivottu ja siitä koettiin olevan hyötyä toiminnassa. Materiaalipaketin yhtenä tavoitteena oli kehittää ohjaajien osaamista ja sen avulla lasten koettua osallisuutta. Tähän tavoitteeseen pääsy vaatii aikaa, eikä tuloksia ole mahdollista nähdä heti. Kuitenkin Lastenliitto kokee, että materiaalin avulla tavoitteisiin on helpompi päästä. Opinnäytetyön aikana on tullut esille osallisuuden materiaalien runsas määrä Lastenliitolla. Lastenliitolta löytyy nyt erittäin kattavasti tietoa osallisuudesta. Kaikkea materiaalia ei ole mahdollista hyödyntää, sillä ohjaajien aikana on rajallinen. Tästä syystä toin esille myös koulutusmahdollisuuden materiaalien avulla. Lastenliiton ohjaajat ovat kauden 2019-2020 aikana esittäneet kiinnostuksena koulutuksia kohtaan. Osallisuuden materiaalien pohjalta Lastenliiton kerho-, leiri-, ja iltapäivätoiminnan ohjaajille olisi mahdollista järjestää koulutusta aiheesta.

Opinnäytetyön työstö on ollut mielenkiintoista ja mielekästä. Haasteena työstössä on ollut Koronaviruksen aiheuttama poikkeustila. Poikkeustila aiheutti haasteita opinnäytetyön aiheen valinnan suhteen, teoriaosuuden materiaalin hankinnassa sekä palautteen keräämisessä. Kuitenkin haasteista huolimatta uskon, että materiaalista on hyötyä työelämäyhteistyökumppanille. Viimeisessä palautteessa Lastenliitto kertoi tyytyväisyytensä ja kertoi materiaalin tulevan käyttöön ohjaajien päivittäiseksi työkaluksi.

Opinnäytetyön aikana oma osaaminen on kehittynyt aihetta kohtaan. Aikaisempi tietoperusta on laajentunut kirjallisuuden avulla. Opinnäytetyö on avannut uusia näkökulmia omaan ammatilliseen toimintaan ja näin kehittänyt itseäni.

Lähteet

Painetut

Juslén, J. 2011. Nettimarkkinoinnin karttakirja. Helsinki: Tietosykli.

Kangas, J., Vlasov, J., Fonsén, E., Heikka, J. & Brotherus, A. 2018. Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. 2, Suunnittelu, toteutus ja kehittäminen. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

Toivonen, V. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva: lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Alma Talent.

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 4. uudistettu painos, 38-55.

Vilka Hanna, Airaksinen Tiina, 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi, Helsinki.

Sähköiset

Era, T. 2013. Oikeutta vai pakkoa? Viitattu 16.3.2020.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Harju, A. 2014. Kansalaisyhteiskunta. Osallisuus. Viitattu 19.3.2020. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/aiemmat_artikkelit/osallisuus

Kenttälä, M. Kerhotoiminnan laadun takana pedagogisesti ajatteleva ohjaaja. Viitattu 31.3.2020. <https://docplayer.fi/9051385-Kerhotoiminnan-laadun-takana-pedagogisesti-ajatteleva-ohjaaja.html>

Koivisto, J., Isola, A. & Lyytikäinen, M. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.3.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapsen oikeudet. Lapsella on oikeus olla oma itsensä. <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/lapsella-on-oikeus-olla-oma-itsensa/>

Lastenliitto. Viitattu 17.4.2020. <https://www.lastenliitto.fi/>

Lastenviikko. 2020. Tietoa lastenviikosta. Viitattu 17.4.2020. <http://www.lastenviikko.info/tietoa-lastenviikosta/>

Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Matalan kynnyksen palvelut. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 16.4.2020. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Matalan_Kynnyksen_Palvelut.pdf/97b1aef8-b8ca-4ec3-ac4c-b80d3e754cec

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2019. 7-9-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Viitattu 26.4.2020. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/7-9-v/7-9-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>

Opetushallitus. Aamu- ja iltapäivätoiminta. Viitattu 25.4.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/aamu-ja-iltapaivatoiminta>

Oranen, M. Mitä hyötyä on lasten ja nuorten osallistumisesta suunnitteluun? Viitattu 20.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Viitattu 18.5.2020 [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/BAXBBXATDBEEC#/kohta:II\(\(20\)LAPSEN\(\(20\)AUTONOMI-NEN\(\(20\)ASEMA\(\(20\):1\(\(20\)Tausta\(\(\(:\(20\)Lapsi\(\(20\)ja\(\(20\)oikeus\(\(20\):1.2\(\(a0\)Juridinen\(\(20\)lapsuus\(\(20\)/piste:b3885](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/BAXBBXATDBEEC#/kohta:II((20)LAPSEN((20)AUTONOMI-NEN((20)ASEMA((20):1((20)Tausta(((:(20)Lapsi((20)ja((20)oikeus((20):1.2((a0)Juridinen((20)lapsuus((20)/piste:b3885)

Perusopetuslaki 21.8.1998/628 8 a. Viitattu 27.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

Piiroinen, T. 2017. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Viitattu 15.3.2020. <https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2016/12/mun-vuoro-osallisuus-opas.pdf>

Ristell & Viitajylhä. 2019. Päämääränä osallisuus. Opinnäytetyö. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Oulun ammattikorkeakoulu. Viitattu 17.3.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262569/Ristell_Sonja%2c%20Viitajylha_Janita.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.2.2020 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and obligations. Viitattu 20.3.2020. https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Suomen YK-liitto. 2020. Kansainvälinen lasten päivä. Viitattu 12.5.2020. <https://www.yk-liitto.fi/tapahtumat/yk-paivat/kansainvalinen-lasten-paiva-lapsen-oikeuksien-paiva>

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Mitä osallisuus on? Työpaperi 33/2017 Viitattu 20.2.2020. https://www.researchgate.net/publication/321797940_Mita_osallisuus_on_Osallisuuden_viitekehysta_rakentamassa

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Lapsen osallisuus. Viitattu 25.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Osallisuus. Viitattu 20.2.2020 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos. 2019c. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 9.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Terveyden -ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Lapset ja perheet. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku/lapset-ja-perheet>

Tervonen. 2009. Jotos - Polku osallisuuteen. Multiprint Oy Tampere. Tampere: Tampereen kaupunki. Viitattu 25.2.2020. <https://peda.net/kaustinen/kpo/yl%C3%A4koulu/opettajat/om/jpo2:file/download/153b57532a50e6f84838ae6fffb05300bfc6b52e/Jotos%20-%20polku%20osallisuuteen.pdf>

Turja. 2010. Lapset osallisina - Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Julkaisemattomat

Paavola & Poutanen. 2017. Lasten ja nuorten osallisuus Kansallisen Lastenliiton toiminnassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Kuviot

Kuvio 1 Harry Shier (2001) Osallisuuden polku	23
Kuvio 2 Ristell ja Viitajylhä (2019) Osallisuuden portaat	25
Kuvio 3 Kirkkonummen Lastenliiton lasten palautekyselyn tulokset 2020	28

Liitteet

Liite 1: Kerhotoiminnan menetelmät	39
Liite 2: Leiritoiminnan menetelmät.....	46
Liite 3: Iltapäivätoiminnan menetelmät.....	53

Liite 1: Kerhotoiminnan menetelmät

Osallisuus

**Osallisuuteen liitetään useita eri käsitteitä.
Osallisuus voi olla liittymistä, kuulumista, suhteissa olemista,
yhteisyyttä, mukaan ottamista, osallistumista ja
vaikuttamista.**

Osallisuus ilmenee yksilötasolla koettuina kokemuksina.
Kokemus syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa ryhmään tai yhteisöön, joka on merkityksellinen itselle.
Yhteisön sisäinen osallisuus syntyy luottamuksena, arvostuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössään.

Osallisuuskokemukset vaikuttavat lapsen sekä aikuisen tunteisiin eri tavoin.
Tunnetasolla myönteiset osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä hyväksytyksi tuleamista.
Tietoisuus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa päätöksiin vahvistavat lapsen myönteistä minäkuvaa.

Lasen osallisuuden osa-alueita ovat:

1. Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä
2. Mahdollisuus tietoon
3. Vaikuttaminen prosessiin
4. Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen
5. Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun
6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Osallistavan toiminnan tarkoituksena ei ole kasvattaa "pikkuaikuisia", vaan korostaa lapsille lapsuuden arvostusta.
Lasten osallisuus ei tarkoita vastuun siirtämistä lapsille.
Aikuisen tehtävä on huomioida turvallisuus ja rajat. Osallistavan toiminnan tavoitteena on myös tehdä lapselle ymmärrettäväksi, että asiat ei vain tapahdu, vaan jonkun täytyy tehdä päätöksiä niiden eteen.
Osallisuus on yhteiskunnallisesti merkittävää. Sitä edistämällä ehkäistään syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoisuutta.
Yksi väylä osallisuuden kokemiseen on osallistuminen.

Lastenliitossa kaiken toiminnan keskiössä on lasten osallisuus
ja yhdessä tekeminen!

#kivaayhdessä

Osallisuuden menetelmät #kivaayhdessä -kerho toimintaan

Tästä materiaalista löydät menetelmiä toiminnan

Ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin ja palautteeseen

Kaikissa Lastenliiton kerhoissa pidetään kivaa yhdessä. Sen lisäksi meillä on #kivaayhdessä-kerhoja. Kerhosta riippuen lapset saavat jo ilmoittautumisvaiheessa esittää toiveita ja ideoita. #kivaayhdessä-kerhon ideana on, että lapset saavat suunnitella kokonaisuudessa kerhon sisällön.

Tämä materiaali on pääsääntöisesti #kivaayhdessä -kerhon ohjaajille. Tätä materiaalia kuitenkin voi ja kannattaa hyödyntää kaikkien kerhojen suunnittelussa.

Ennen toiminnan alkua ohjaaja tutustuu Lastenliiton materiaaleihin: kerhotoiminnan laatukriteereihin ja turvallisuusohjeistukseen. Lastenliiton materiaalien lisäksi ohjaaja tutustuu oman yhdistyksensä materiaaleihin, sekä lukee toiminnan kuvauksen. Ohjaaja saa lapsilistan ja lasten ilmoittamat toiveet toimistolta, joihin on hyvä tutustua jo ennen kauden alkua.

Ideointi

Ohjaaja esittelee lapsille #kivaayhdessä-kerhoteemat. Esittelyn jälkeen ohjaaja varmistaa, että vaihtoehdot ovat ymmärretty. Vaihtoehdot on hyvä kirjata esille lasten nähtäväksi.

Ensimmäisellä kerhokerralla lapset jaetaan tarvittaessa pienryhmiin, riippuen ryhmän koosta. Jokainen ryhmä saa vapaasti ideoida ja kertoa ideansa toiminnan sisällöstä, jotka kirjoitetaan ylös.

Vaihtoehtoisesti ryhmälle voidaan jakaa post-it lappuja, joihin kirjoittaa tai piirtää ideat.

Tässä vaiheessa toivotaan paljon ideoita, mutta niiden laatu ei ole vielä tärkeää. Ideoita tulisi olla enemmän kuin kerhokertoja. Kaikki ideat käydään yhdessä lasten kanssa läpi. Ohjaaja varmistaa näistä ideoista, mitkä ovat toteutettavissa ja muokkaa niitä kerhoon sopiviksi.

Pienryhmässä jokainen lapsi pohtii, mitkä vaihtoehdoista ovat omasta mielestään mieluisia. Omasta mielipiteestä kerrotaan pienryhmälle. Ohjaaja huolehtii, että jokainen pienryhmän jäsen pääsee kertomaan oman mielipiteensä.

Pienryhmä toiminnan jälkeen äänestetään vaihtoehdoista. Esimerkiksi 15. vaihtoehdosta valitaan seitsemän. On tärkeää huolehtia, että vaihtoehtoja on riittäväksi, jotta lapset pääsevät vaikuttamaan päätöksiin. Päätöksien tekeminen ja niihin vaikuttaminen on osa osallisuutta.

Pienryhmätoiminnalla varmistetaan, että Jokainen lapsi saa äänensä kuuluviin. Pienryhmätoiminnalla tuetaan lapsen mielipiteiden merkitystä. Vaikka päätöstä ei tehdä pienryhmissä, on tärkeää, että lapsi harjoittelee oman mielipiteen jakamista.

Suunnittelu

Ideoinnin jälkeen kirjataan ideoita ylös. Suunnittelun apuna käytetään Kamu-kalenteria

Aloitetaan suunnittelu merkitsemällä kerhon tapaamispäivät Kamu-kalenteriin.

Tässä kohtaa on hyvä huomioida myös mahdolliset kalenterin teemaviikot (ohjaaja huolehtii etukäteen juhlapyhien merkinnät tms.) Nämä on hyvä kirjata ylös Kamu-kalenteriin.

Kirjataan yhdessä valitut teemat tai vaihtoehdot Kamu-kalenteriin kerhopäivien kohdalle. Myös tässä vaiheessa ohjaaja voi kuunnella lasten toiveet siitä, missä järjestyksessä heidän toiveitaan toteutetaan.

Kerhosta riippuen kerhoon voi valita kerhoapulaisen. Esimerkiksi kerhokapteenin. Kerhokapteenille voidaan antaa pieniä vastuutehtäviä. Vastuut voivat olla ohjaajan apuna toimimista. Esimerkiksi jonon järjestämistä olemalla ensimmäinen, tavaroiden hakua ja keräämistä kerhon aikana.

Ideoita vastuutehtäviin voi kysyä lapsilta suunnitteluvaiheessa. Aikuisen vastuulla on kerhon turvallisuus. Ohjaajan on hyvä kirjoittaa itselle muistiin, kuka on ollut kerhokapteenina.

Lopuksi allekirjoitetaan Kamu-kalenteri sen merkiksi, että jokainen kerholainen on sitoutunut yhteisiin päätöksiin. Ohjaajan on hyvä muistuttaa tässä vaiheessa, että lapset ovat päässeet suunnittelemaan kerhon ja he allekirjoittavat heidän yhdessä tekemänsä päätökset.

Tässä vaiheessa on hyvä käydä läpi ja jakaa kerholaisille Kamu-kortti.

Toteutus

Ohjaaja kopio toiselle kerhokerralle jokaiselle kerholaiselle Kamu-kalenterin kotiin vietäväksi.

Lisäksi Kamu-kalenteri säilytetään kerholla. Jokaisen kerhokerran alkaessa, kalenteri nostetaan seinälle ja käydään yhdessä lasten kanssa läpi mitä on suunniteltu sille kerhokerralle. Näin lapsi ymmärtää suunnitelman ja päätöksenteon vaikutuksen konkreettisesti. Tämä tukee myös lapsen käsitystä kerhokertojen määrästä.

Lapsen oikeuksiin kuuluu kieltäytyä toimintaan osallistumisesta. Toiminnan aikana ohjaaja pyrkii omalla esimerkillään innostamaan kaikki lapset osallistumaan toimintaan. Yksi väylä osallisuuden kokemiseen on osallistuminen.

Kauden aikana voi tulla esille asioita, joita ei pystytty huomioimaan suunnittelussa. Mahdolliset muutokset on hyvä käydä läpi lasten kanssa ja lopussa läpi kirjata ne muistiin. Aikuisen on hyvä huomioida, että muutostilanteissakin kysytään lasten toiveita ja mielipiteitä.

Myös epäonnistunut päätös on opettava ja mahdolliset muutokset voidaan ottaa seuraavalla kerralla huomioon yhteisesti. Kuitenkin on tärkeää luoda motivoitunut ilmapiiri, sekä onnistumisen kokemus lapselle.

Arviointi / palaute

Palautetta on hyvä käydä jokaisen kerhokerran jälkeen läpi ja kirjata ne ylös Kamu-kalenteriin. Viimeisellä kerhokerralla käydään yhdessä lasten kanssa arviointia toiminnasta ja ohjaaja täyttää Lastenliiton kerhotoiminnan laatukriteerit-lomakkeen.

Arvioinnissa otetaan huomioon yhdessä tehty suunnitelma, sekä sen toteutus. Kysymysten muotoilu on tärkeää, jotta jokainen kerholainen ymmärtää mitä kysytään. On tärkeää selvittää sekä haasteet, että onnistumiset, jotta toimintaa pystytään kehittämään lapsilta saatujen palautteiden pohjalta.

Palautetta voidaan pyytää lapsilta keskustellen valmiiksi mietittyjen kysymysten avulla tai vaihtoehtoisesti pyytää toimistolta palautekyselylomakkeen. Palautetta voidaan pyytää keskustellen esimerkiksi kysymyksillä; Mitä teimme tällä kerralla? Missä onnistuimme ja mitä olisimme voineet tehdä toisin?

Arvioinnissa on huomioitava, ettei mahdollisten haasteiden syitä etsitä. Arviointi suoritetaan, jotta oppisimme tietämään ja tunnistamaan, mitä jatkossa tulisi tehdä toisin ja missä olemme onnistuneet. Hyvässä arvioinnissa saadaan sekä risuja, että ruusuja, jotta toimintaa pystytään kehittämään.

Lastenliitto tekee kunkin kauden lopussa Webropol- arviointi- ja palautekyselyn huoltajille. Tulokset käydään läpi ohjaajien kanssa kauden päätyttyä.

Kamuu-Kalenteri

Kerhon suunnitteluun

2.		3.		4.		5.	
9.		8.		7.		6.	
11.		12.		13.		14.	

Liite 2: Leiritöiminnan menetelmät

Osallisuus

**Osallisuuteen liitetään useita eri käsitteitä.
Osallisuus voi olla liittymistä, kuulumista, suhteissa olemista,
yhteisyyttä, mukaan ottamista, osallistumista ja
vaikuttamista.**

Osallisuus ilmenee yksilötasolla koettuina kokemuksina.

Kokemus syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa ryhmään tai yhteisöön, joka on merkityksellinen itselle.

Yhteisön sisäinen osallisuus syntyy luottamuksena, arvostuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössään.

Osallisuuskokemukset vaikuttavat lapsen sekä aikuisen tunteisiin eri tavoin.

Tunnetasolla myönteiset osallisuuden kokemukset

vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä hyväksytyksi tuleamista.

Tietoisuus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa päätöksiin vahvistavat lapsen myönteistä minäkuva.

Lasen osallisuuden osa-alueita ovat:

1. Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä
2. Mahdollisuus tietoon
3. Vaikuttaminen prosessiin
4. Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen
5. Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun
6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Osallistavan toiminnan tarkoituksena ei ole kasvattaa "pikkuaikuisia", vaan korostaa lapsille lapsuuden arvostusta.

Lasten osallisuus ei tarkoita vastuun siirtämistä lapsille.

Aikuisen tehtävä on huomioida turvallisuus ja rajat. Osallistavan toiminnan tavoitteena on myös tehdä lapselle ymmärrettäväksi, että asiat ei vain tapahdu, vaan jonkun täytyy tehdä päätöksiä niiden eteen.

Osallisuus on yhteiskunnallisesti merkittävää. Sitä edistämällä ehkäistään syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoisuutta.

Yksi väylä osallisuuden kokemiseen on osallistuminen.

Lastenliitossa kaiken toiminnan keskiössä on lasten osallisuus
ja yhdessä tekeminen!

#kivaayhdessä

Osallisuuden menetelmät #kivaayhdessä -leiri toimintaan

Tästä materiaalista löydät menetelmiä toiminnan

Ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin ja palautteeseen

Kaikissa Lastenliiton leireissä pidetään kiva yhdessä. Sen lisäksi meillä on #kivaayhdessä-leirejä. Leiristä riippuen lapset saavat jo ilmoittautumisvaiheessa esittää toiveita ja ideoita. #kivaayhdessä-leirin ideana on, että lapset saavat suunnitella kokonaisuudessa leirin sisällön.

Tämä materiaali on pääsääntöisesti #kivaayhdessä -leirin ohjaajille. Tätä materiaalia kuitenkin voi ja kannattaa hyödyntää kaikkien leirien suunnittelussa.

Ennen toiminnan alkua ohjaaja tutustuu Lastenliiton materiaaleihin: leiritoiminnan laatukriteereihin ja turvallisuusohjeistukseen. Lastenliiton materiaalien lisäksi ohjaaja tutustuu oman yhdistyksensä materiaaleihin sekä lukee toiminnan kuvauksen.

Ohjaaja saa lapsilistan ja lasten ilmoittamat toiveet toimistolta, joihin on hyvä tutustua jo ennen kauden alkua.

Tällä leiriviikolla puuhataan kaikenlaista kivaa mitä rentoon ja touhuntäyteliseen kesäviikkoon voi mahduttaa, sillä tämän viikon ohjelma suunnitellaan yhdessä leiriläisten kanssa. Leirisuunnitelmissa otetaan huomioon kunkin lapsiryhmän kokoonpano sekä lasten omat toiveet aktiviteeteista.

Ideointi

Lapset ilmoittavat jo ilmoittautumisvaiheessa omat kiinnostuksen kohteet annetuista #kivaayhdessä- teemoista.

Ohjaajat saavat tiedot ilmoittautumisten tiedoista toimistolta. Ohjaajat tutustuvat jo ennen toiminnan alkua teemojen ideakansioon ja sen sisältämiin toimintoihin.

Ensimmäisenä leiripäivänä ohjaajat ilmoittavat lapsille lasten ilmoittautumisessa valitsemat teemat.

Lasten kanssa yhdessä suunnitellaan jokaisen päivän / toimintahetken teema. Päivän teemoja voi olla usempi, riippuen toiveiden määrästä. Esim. Maanantain teema: takapihaturistit tai maaantain teema: takapihaturistit, liikkuvat lajitestaajat sekä nokkelat salapoliisit.

Suunnittelu

Suunnittelun apuna käytetään Kamu-kalenteria sekä

#kivaayhdessä -kanslota

Aloitetaan suunnittelu merkitsemällä leirin teemat Kamu-kalenteriin.

Jaetaan lapset pienryhmiin ja jokaiselle pienryhmälle jaetaan oma teema. Pienryhmiä luodaan niin, että leirin teemat jakautuvat tasaisesti. Esim. ryhmä 1: Takapihaturistit, ryhmä 2: Liikkuvat lajitestaajat ja niin edelleen.

Lapsille jaetaan ryhmän teeman #kivaayhdessä -kansion osio, joka sisältää teemaan sopivaa tekemistä. Pienryhmässä lapset tutustuvat vaihtoehtoihin.

Omasta mielipiteestä kerrotaan pienryhmälle. Ohjaaja huolehtii, että jokainen pienryhmän jäsen pääsee kertomaan oman mielipiteensä. Lapset kertovat pienryhmissä tekemänsä päätökset, jotka kirjataan ylös Kamu-kalenteriin.

Kamu-kalenteriin kirjataan ylös myös vastuutehtäviä. Näistä vastuutehtävistä voidaan sopia yhdessä lasten kanssa. Niitä voi esimerkiksi olla ohjaajan apulaisena toimiminen ja jonon ensimmäisenä oleminen.

Teemoihin sopivat tekemiset löytyvät #kivaayhdessä -kanslosta. Materiaali löytyy leirikanslosta. Pienryhmätoiminnalla varmistetaan, että jokainen lapsi saa äänensä kuuluviin. Pienryhmätoiminnalla tuetaan lapsen mielipiteiden merkitystä. Vaikka päätöstä ei tehtäisi pienryhmissä, on tärkeää, että lapsi harjoittelee oman mielipiteen jakamista.

Toteutus

Ohjaaja kopioi toiselle leiripäivälle jokaiselle leiriläiselle Kamu-kalenterin kotiin vietäväksi.

Jokaisen leiripäivän alkaessa, kalenteri nostetaan seinälle ja käydään yhdessä lasten kanssa läpi, mitä on suunniteltu sille leiripäivälle. Näin lapsi ymmärtää suunnitelman ja päätöksenteon vaikutuksen konkreettisesti. Tämä tukee myös lapsen käsitystä leiriviikon pituudesta.

Lapsen oikeuksiin kuuluu kieltäytyä toimintaan osallistumisesta. Toiminnan aikana ohjaaja pyrkii omalla esimerkillään innostamaan kaikki lapset osallistumaan toimintaan. Yksi väylä osallisuuden kokemiseen on osallistuminen.

Leirin aikana voi tulla esille asioita, joita ei ole pystytty huomioimaan suunnittelussa. Mahdolliset muutokset on hyvä käydä läpi lasten kanssa ja lopussa kirjata ne muistiin. Aikuisen on hyvä huomioida, että muutostilanteissakin kysytään lasten toiveita ja mielipiteitä.

Myös epäonnistunut päätös on opettava ja mahdolliset muutokset voidaan ottaa seuraavalla kerralla huomioon yhteisesti. Kuitenkin on tärkeää luoda motivoitunut ilmapiiri, sekä onnistumisen kokemus lapselle.

Arviointi / palaute

Palautetta on hyvä käydä jokaisen leiripäivän jälkeen läpi ja kirjata ne ylös Kamu-kalenteriin. Viimeisenä leiripäivänä käydään yhdessä lasten kanssa arviointia toiminnasta ja ohjaaja täyttää Lastenliiton leiritoiminnan laatukriteerit-lomakkeen.

Arvioinnissa otetaan huomioon yhdessä tehty suunnitelma sekä sen toteutus. Kysymysten muotoilu on tärkeää, jotta jokainen leiriläinen ymmärtää mitä kysytään. On tärkeää selvittää sekä haasteet, että onnistumiset, jotta toimintaa pystytään kehittämään lapsilta saatujen palautteiden pohjalta.

Palautetta voidaan pyytää lapsilta keskustellen valmiiksi mietittyjen kysymysten avulla tai vaihtoehtoisesti pyytää toimistolta palautekyselylomakkeen. Palautetta voidaan pyytää keskustellen esimerkiksi kysymyksillä; Mitä teimme tällä kerralla? Missä onnistuimme ja mitä olisimme voineet tehdä toisin?

Arvioinnissa on huomioitava, ettei mahdollisten haasteiden syitä etsitä. Arviointi suoritetaan, jotta oppisimme tietämään ja tunnistamaan, mitä jatkossa tulisi tehdä toisin ja missä olemme onnistuneet. Hyvässä arvioinnissa saadaan sekä risuja, että ruusuja, jotta toimintaa pystytään kehittämään.

Lastenliitto tekee kunkin leirin lopussa Webropol- arviointi ja palautekyselyn huoltajille. Tulokset käydään läpi ohjaajien kanssa leirin päätyttyä.

Kamu-Kalenteri

LASTEN
LITTO

#Kiivaa yhdessä - leirin suunnitteluun

Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
Ennen lounasta: Lounaan jälkeen: Ennen välipalaa: Välipalan jälkeen: Kotilini	Ennen lounasta: Lounaan jälkeen: Ennen välipalaa: Välipalan jälkeen: Kotilini	Ennen lounasta: Lounaan jälkeen: Ennen välipalaa: Välipalan jälkeen: Kotilini	Ennen lounasta: Lounaan jälkeen: Ennen välipalaa: Välipalan jälkeen: Kotilini	Ennen lounasta: Lounaan jälkeen: Ennen välipalaa: Välipalan jälkeen: Kotilini

Liite 3: Iltapäivätoiminnan menetelmät

Osallisuus

**Osallisuuteen liitetään useita eri käsitteitä.
Osallisuus voi olla liittymistä, kuulumista, suhteissa olemista,
yhteyttä, mukaan ottamista, osallistumista ja
vaikuttamista.**

Osallisuus ilmenee yksilötasolla koettuina kokemuksina.

Kokemus syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa ryhmään tai yhteisöön, joka on merkityksellinen itselle.

Yhteisön sisäinen osallisuus syntyy luottamuksena, arvostuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössään.

Osallisuuskokemukset vaikuttavat lapsen sekä aikuisen tunteisiin eri tavoin.

Tunnetasolla myönteiset osallisuuden kokemukset

vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä hyväksytyksi tulemista.

Tietoisuus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa päätöksiin vahvistavat lapsen myönteistä minäkuva.

Lapsen osallisuuden osa-alueita ovat:

1. Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä
2. Mahdollisuus tietoon
3. Vaikuttaminen prosessiin
4. Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen
5. Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun
6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Osallistavan toiminnan tarkoituksena ei ole kasvattaa "pikkuaikuisia", vaan korostaa lapsille lapsuuden arvostusta.

Lasten osallisuus ei tarkoita vastuun siirtämistä lapsille.

Aikuisen tehtävä on huomioida turvallisuus ja rajat. Osallistavan toiminnan tavoitteena on myös tehdä lapselle ymmärrettäväksi, että asiat ei vain tapahdu, vaan jonkun täytyy tehdä päätöksiä niiden eteen.

Osallisuus on yhteiskunnallisesti merkittävää. Sitä edistämällä ehkäistään syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoisuutta.

Yksi väylä osallisuuden kokemiseen on osallistuminen.

Lastenliitossa kaiken toiminnan keskiössä on lasten osallisuus
ja yhdessä tekeminen!

#kivaayhdessä

Osallisuuden menetelmät #kivaayhdessä - toimintahetkiin

Tästä materiaalista löydät menetelmiä toiminnan

Ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin ja palautteeseen

Kaikissa Lastenliiton toiminnassa pidetään kiva yhdessä. Sen lisäksi meillä on #kivaayhdessä-toimintahetkiä iltapäivätoiminnassa.

#kivaayhdessä-toimintahetkien ideana on, että lapset saavat suunnitella kokonaisuudessa toimintahetkien sisällön.

Tämä materiaali on pääsääntöisesti #kivaayhdessä - iltapäivätoimintahetkien ohjaajille. Tätä materiaalia kuitenkin voi ja kannattaa hyödyntää kaikkien toimintahetkien suunnittelussa.

Ennen toiminnan alkua ohjaaja tutustuu Lastenliiton materiaaleihin: kerhotoiminnan laatukriteereihin ja turvallisuusohjeistukseen. Lastenliiton materiaalien lisäksi ohjaaja tutustuu oman yhdistyksensä materiaaleihin. Tutustuminen tapahtuu järjestetyissä perehdytyspäivissä.

Toiminnassamme panostetaan lasten osallisuuteen ja illtisläiset saavat osallistua toiminnan sisällön suunnitteluun yhdessä ohjaajien kanssa.

Iltapäivätoiminnan yhteinen päivittäinen ohjattu toimintahetki on nimeltään #kivaayhdessä.

#kivaayhdessä yhteinen ohjatun toiminnan osio jakaantuu päiväteemoihin. Päiväteemat ovat ulkollupäivä, kädentaitojenpäivä, liikuntapäivä, leloapäivä sekä lasten oma toivepäivä.

Ideointi

Toiminta ideoidaan ja suunnitellaan yhdessä lasten kanssa. Valittuna toivepäivänä lapset kirjoittavat, piirtävät tai kertovat toiveitaan ohjaajille. Tätä varten varaan päivästä hetki, esimerkiksi läksy-/lepo hetken yhteyteen.

Huomioidaan ja painotetaan lapsille, että toiveita tarvitaan jokaiseen viikkoteemaan, joita ovat liikunta, ulkoilu, kädentaidot, lelo ja toive. Huom! Toivepäivän ohjattu toiminta voidaan sopia yhdessä kyseisenä päivänä, eikä sitä tarvitse suunnitella etukäteen.

Huolehditaan, että lapset tiedostavat, ettei toiveet toteudu heti. Toiveet kirjataan lasten kanssa Kamu-kalenteriin tulevia viikkoja varten.

Kaikki ideat käydään yhdessä lasten kanssa läpi. Ohjaaja varmistaa näistä ideoista, mitkä ovat toteutettavissa ja muokkaa niitä toimintahetkiin sopiviksi.

Suunnittelu

Suunnittelun apuna käytetään Kamu-kalenteria.

Lasten kanssa täytetään Kamu-kalenteria esimerkiksi kahden viikon välein. Tässä kohtaa on hyvä huomioida myös mahdolliset kalenterin teemaviikot (ohjaaja huolehtii etukäteen juhlapyhien merkinnät tms.)

Nämä on hyvä kirjata ylös Kamu-kalenteriin.

Kirjataan ylös ohjatun toiminnan teema ja nimi sekä viikoittain toimivan apulaisen nimi. Apulaisen tehtävistä voidaan sopia yhdessä lasten kanssa.

Kamu-kalenterin avulla kirjataan viikkoteemat sekä lasten tekemät päätökset toiminnan sisällöistä vanhemmille kuukausittain lähetettävään kuukasikirjeeseen.

Huomioidaan suunnittelussa lasten toiveet. Ohjaaja voi tukea ideointia painottamalla viikon teemaa. Esimerkiksi: viikon teema on aurinko. Keksittekö leikkejä, askartelua ja muuta tekemistä, jotka sopivat viikon teemaan?

Mikäll lapsilla on haasteita keksiä Ideolta, voi ohjaajat ottaa avuksi Idea-kanslon. Idea-kanslo sisältää tekemistä jokaiseen teemaan. Idea-kanslo löytyy suunnittelukanslost.

Toteutus

Päivän alussa käydään päivän ohjelma läpi yhdessä lasten kanssa.

Iltapäivätoiminta on lapsen vapaa-ajan toimintaa. On huomioitava lapsen oikeus kieltäytyä osallistumisesta. Toiminnan aikana ohjaaja pyrkii omalla esimerkillään innostamaan kaikki lapset osallistumaan toimintaan. Yksi väylä osallisuuden kokemiseen osallistuminen.

Kauden aikana voi tulla esille asioita, joita ei ole pystytty huomioimaan suunnittelussa. Mahdolliset muutokset on hyvä käydä läpi lasten kanssa ja lopussa kirjata ne muistiin. Aikuisen on hyvä huomioida, että muutostilanteissakin kysytään lasten toiveita ja mielipiteitä.

Myös epäonnistunut päätös on opettava ja mahdolliset muutokset voidaan ottaa seuraavalla kerralla huomioon yhteisesti. Kuitenkin on tärkeää luoda motivoitunut ilmapiiri, sekä onnistumisen kokemus lapselle.

Arviointi / palaute

Palautetta on hyvä käydä jokaisen viikon jälkeen läpi ja kirjata ne ylös Kamu-kalenteriin. Kauden loppuksi ohjaaja täyttää Lastenliiton iltapäivätoiminnan laatukriteerit-lomakkeen.

Arvioinnissa otetaan huomioon yhdessä tehty suunnitelma sekä sen toteutus. Kysymysten muotoilu on tärkeää, jotta jokainen kerholainen ymmärtää mitä kysytään. On tärkeää selvittää sekä haasteet, että onnistumiset, jotta toimintaa pystytään kehittämään lapsilta saatujen palautteiden pohjalta.

Palautetta voidaan pyytää lapsilta keskustellen valmiiksi mietittyjen kysymysten avulla tai vaihtoehtoisesti pyytää toimistolta palautekyselylomakkeen. Palautetta voidaan pyytää keskustellen esimerkiksi kysymyksillä; Mitä teimme tällä kerralla? Missä onnistuimme ja mitä olisimme voineet tehdä toisin?

Arvioinnissa on huomioitava, ettei mahdollisten haasteiden syitä etsitä. Arviointi suoritetaan, jotta oppisimme tietämään ja tunnistamaan, mitä jatkossa tulisi tehdä toisin ja missä olemme onnistuneet. Hyvässä arvioinnissa saadaan sekä risuja, että ruusuja, jotta toimintaa pystytään kehittämään.

Lapsille teetetään laajempi palautekysely puolivuotiskausittain. Palautekyselyn yhtenä osuutena tulee olla osallisuus. Lastenliitto järjestää huoltajille palautekyselyt Webropol-kyselyinä noin kaksi kertaa lukukauden aikana. Ohjaajille toimitetaan tiedot kyselyn tuloksista.

Kamu-Kalenteri

#Kivaa yhdessä -toiminnan suunnitteluun

Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
				

Viiikon teemat: